

De vill ju inte bara överleva, de vill ju leva.

Socialarbetares upplevelser av stödsystemet för
våldsutsatta kvinnor

Julia Nilsson Sommer
Wilma Nordberg

Examensarbete i socialt arbete
61-90 hp
Socionomprogrammet
Januari 2025

Malmö universitet
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö

They don't just want to survive, they want to live

Social workers experiences of the support system for women exposed to violence.

Nilsson Sommer, J & Nordberg, W.

They don't just want to survive, they want to live. Social workers experiences of the support system for women exposed to violence. *Degree project in social work, 15 högskolepoäng.* Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social Work, 2025.

Abstract

The aim of this study was to explore the experience of working with women exposed to intimate partner violence (IPV) and the support systems available to those subjected to IPV through the perspective of eight Swedish social workers in different municipalities. This was done through the theoretical framework of Micheal Lipsky's theory about street-level bureaucrats, as well as discretion. In order to determine this, qualitative data was collected through semi-structured interviews, which allowed participants the freedom to express their experiences and reflections in a more detailed manner. The findings revealed that opinions on the effectiveness of the support system varied across different municipalities. Even though IPV is recognized as a widespread issue across society, and not a new problem at that, many social services in Swedish municipalities lack the necessary resources and strategies to adequately address the needs of women exposed to IPV. The overwhelming opinion among the eight interviewed working professionals was that the support system exhibits deficiencies in different areas, including collaboration with other government agencies. Furthermore, this study highlighted that despite growing awareness of IPV as a social problem, there seems to be an inconsistent approach in the application of resources in the support system, as well as inconsistent levels of support when comparing municipalities. This lack of consistency poses a challenge in ensuring that all women who need help receive the same level of support. In conclusion, while the experiences and opinions of the interviewees differed in some aspects, a common viewpoint among some of the interviewees emerged: the existing support system is insufficient and requires improvement in order to meet the needs of women experiencing IPV. The study suggests that reforms are necessary to develop a more efficient, accessible and consistent support system that can keep up with the fast-paced changes in society.

Keywords: intimate partner violence, IPV, Swedish social workers, support systems.

Förord

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till de personer som ställt upp på intervjuer och delat med sig av sina synpunkter och erfarenheter. Ett stort tack riktas även till vår handledare, Oskar Krantz, för stöd, vägledning och värdefull feedback under arbetets gång.

Om läsaren av följande uppsats märker att ämnet rör upp svåra känslor kan följande resurser användas:

Kvinnofridslinjen 020-50 50 50, öppet dygnet runt.

Hedersförtryck 020-57 70 70, öppen alla dagar 07:00-21:00.

Stödlinjen för män 020-80 80 80, öppen alla dagar 07.00-21.00.

Välj att sluta 020-555 666, öppen måndag till fredag kl. 8.30–16.00.

Mer information går att hitta på: www.unizonjourer.se/hitta-stod/

Julia Nilsson Sommer & Wilma Nordberg

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Problemformulering.....	7
1.2 Syfte.....	8
1.3 Frågeställningar.....	8
2. Kunskapsläge.....	8
2.1 Förändringar i stödsystemet för våldsutsatta kvinnor.....	8
2.2 Socialtjänstens övergripande perspektiv.....	9
2.3 Ekonomiska utmaningar.....	11
2.4 Våldsutsatta kvinnors processer för att lämna våldet och söka stöd.....	13
3. Teori.....	15
3.1 Gräsrotsbyråkratens arbete.....	16
3.2 Handlingsutrymme.....	17
3.3 Lipskys teori i praktiken.....	19
4. Metod.....	20
4.1 Population.....	20
4.2 Datainsamling.....	21
4.3 Analysgenomförande.....	21
4.4 Etiska överväganden.....	23
4.5 Arbetsfördelning.....	24
5. Resultat och analys.....	24
5.1 Samsjuklighet.....	24
5.1.1 Bristen på skyddade boenden.....	24
5.1.2 Ny lagstiftning.....	26
5.2 Styrkor och möjligheter i stödsystemet.....	28
5.3 Brister i stödsystemet.....	30
5.4 Samverkan med andra aktörer.....	34
5.4.1 Vålfungerande samverkan.....	35
5.4.2 Bristande samverkan.....	36
5.4.3 Sekretess mellan myndigheter.....	37
5.5 Olikheter mellan kommuner.....	39
6. Diskussion.....	42
6.1 Sammanfattning av resultat och analys.....	42
6.2 Metoddiskussion.....	42
6.3 Resultatdiskussion.....	42
6.4 Vidare forskning.....	44
7. Referenser.....	45
8. Bilagor.....	48
8.1 Bilaga 1. Informationsbrev.....	48
8.2 Bilaga 2. Intervjuguide.....	48
8.3 Bilaga 3. Samtycke från verksamhetschef/motsvarande.....	48
8.4 Bilaga 4. Samtycke från deltagare i projektet.....	49

1. Inledning

Våld i nära relationer är idag ett erkänt samhällsproblem som kan drabba alla i samhället oavsett kön, ålder och bakgrund (Socialstyrelsen 2023a). Begreppet våld i nära relationer används för att beskriva våld som förekommer mellan personer som har eller har haft nära relationer. Detta innefattar bland annat mäns våld mot kvinnor, pojkar vålds mot flickor, kvinnors våld mot en manlig partner, våld i HBTQI+-personers relationer, våld mot barn av närstående, våld mellan syskon, hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld kopplat till prostitution och människohandel. Våld i nära relationer är komplext och kan omfatta flera olika typer av våld såsom fysiskt, psykiskt, materiellt, sexuellt och ekonomiskt. Våldet riskerar även att leda till svåra sociala och ekonomiska följder som exempelvis isolering, arbetslöshet och sjukskrivning. Detta innebär att våldet inte enbart påverkar den våldsutsatta personens hälsa, utan även möjligheten till att återuppbygga ett liv i frihet och trygghet (Socialstyrelsen 2023a). Denna uppsats kommer särskilt fokusera på mäns våld mot kvinnor, eftersom kvinnor är den statistiskt sett största gruppen som är utsatta för våld i nära relationer (Socialstyrelsen 2023a).

Mäns våld mot kvinnor är inget nytt fenomen, och synen på både ansvar och åtgärder har förändrats över tid. Kjellberg (2023) skriver att våld i nära relationer under 1970-talet ansågs vara ett privat problem, något som skedde bakom stängda dörrar och som samhället inte skulle lägga sig i. Kvinnor under 1970- och 80-talet kämpade för att våld mot kvinnor skulle ses som ett politiskt och samhälleligt problem, snarare än en privat angelägenhet (Kjellberg 2023). Mattsson (2011) diskuterar hur den politiska diskussionen tog fart på allvar i slutet av 1980-talet. Under en lång period hade ideella kvinnoorganisationer, särskilt kvinnojourer, varit de huvudsakliga aktörerna som erbjöd hjälp, stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor. Staten och kommunens engagemang i frågan var begränsat och de gav enbart ett visst stöd till dessa jourer. Staten visade en ovilja till att utveckla motsvarande verksamheter inom exempelvis de kommunala socialtjänsternas regi. Under lång tid låg därför ansvaret för att hjälpa våldsutsatta kvinnor på ideella organisationer utan något större stöd från den offentliga sektorn (Mattsson 2011). År 1997 ändrades socialtjänstlagen, vilket ledde till att socialnämnderna fick ett ökat ansvar för att stödja kvinnor som utsätts för våld eller andra övergrepp i hemmet genom att erbjuda stöd och hjälp för att förändra situationen. Detta markerade en förskjutning av ansvaret från frivilligorganisationer till kommuner och socialnämnder, som fick en mer aktiv roll i att ge stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor (Mattsson 2011).

Enligt Sveriges Kommuner och Regioner, SKR (2023) har var fjärde kvinna någon gång utsatts för våld av en partner eller en före detta partner. Enligt Världshälsoorganisationen, WHO, är det närmare var tredje kvinna (WHO 2024). Detta ger en alarmerande bild över våldets omfattning, samtidigt som det kan finnas ett mörkertal av varierande grad inom olika länders officiella statistik. En anledning till osäkerheten kring omfattningen av problemet är att flera av våldets uttrycksformer, såsom psykiskt våld, digitalt våld, materiellt våld och ekonomiskt förtryck, inte fångas upp i de officiella siffrorna. Vidare gäller att dessa siffror inte bara representerar en abstrakt statistik, utan människor, individer, vars liv präglas av långvarig, ibland livslång, rädsla och smärta. Ofta påverkar våldet inte bara offret utan även barn och andra närstående i offrets omgivning (Jämställdhetsmyndigheten 2024). Inte sällan sker våldet i offrets egen bostad. Detta skapar en paradoxal och förödande verklighet där hemmet, som borde vara en trygg plats, istället blir en plats där kvinnan dygnet runt tvingas balansera mellan hopp, rädsla och fruktan (Brottsofferjouren u.å.). Våld i nära relationer är ett

jämställdhetsproblem som hindrar kvinnor från att fullt ut ta del av sina mänskliga rättigheter och friheter (Socialstyrelsen 2023a). Våldet kan därför inte enbart ses som en personlig tragedi utan måste också förstås i en större samhällelig kontext. Världshälsoorganisationen (WHO 2024) definierar mäns våld mot kvinnor som ett utbrett folkhälsoproblem.

På grund av de konsekvenser som kvinnor som utsätts för våld i nära relationer kan drabbas av, är det avgörande att det finns ett välfungerande och tillgängligt stödsystem. Ett särskilt fokus kommer därför riktas på socialarbetares upplevelser av stödsystemet för våldsutsatta kvinnor. I 5 kap. 11 § Socialtjänstlagen (2001:453) formuleras socialtjänstens ansvar för våldsutsatta.

(...) Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. (...)

Hur detta arbete ska utformas i de konkreta detaljerna ger inte SoL (2001:453) någon omedelbar vägledning till. Den 1 november 2022 publicerade Socialstyrelsen nya råd och riktlinjer för arbete med våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39). För att ge stöd vid tillämpningen av Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) publicerades en handbok av Socialstyrelsen (2022), *“Våld i nära relationer - Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården”*. I denna beskrivs socialtjänstens ansvar för att *“särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation”*. Vidare har, enligt Enander (2014), hälso- och sjukvården, polis, och åklagare ett särskilt ansvar för att stödja våldsutsatta kvinnor och säkerställa att deras behov ska kunna tillgodoses. Detta gäller inte bara för varje enskild myndighet för sig, för även om varje myndighet har ett eget tydligt definierat ansvarsområde, bildar de tillsammans en helhet. Samverkan och samordning inom och mellan de olika delarna kan vara avgörande för att kunna möta de ofta komplexa behov och situationerna som våldsutsatta kvinnor befinner sig i (Enander 2014).

Våld är ett begrepp som kan ha olika definitioner beroende på kontext eftersom det är mångfacetterat och kan tolkas på olika sätt. Våldshandlingar kan ha olika karaktär, och består vanligen av en kombination av flera olika typer av våld. Detta innebär att våld sällan är en isolerad handling utan snarare en del av ett mönster där flera olika former av våld samverkar och förstärker varandra (Centralförbundet för Socialt Arbete, CSA 2019). En vedertagen definition av våld ges av Per Isdal (2017:34) *“Våld är varje handling riktad mot en annan person som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill.”* Denna definition fokuserar på handlingen i sig själv och dess konsekvens då våld är relationella handlingar, det vill säga handlingar som utspelas mellan människor och där handlingens kärna är makt (Isdal 2017). Oavsett våldets uttrycksform är syftet med våldet detsamma. Våldsutövaren vill etablera och utöva kontroll genom att skada och skrämja. Våld i nära relationer skiljer sig dessutom från andra former av övergrepp genom att det ofta pågår under en längre period och intensiteten ökar över tid. Detta kan, enligt Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK), leda till att våldet blir ett förväntat och delvis normaliserat inslag i offrets vardag (2024b).

1.1 Problemformulering

År 2014 undertecknade Sverige Istanbulkonventionen som är det första juridiskt bindande avtalet om våld mot kvinnor i Europa. Konventionens syfte är att skydda kvinnor och flickor mot alla former av våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet (Jämställdhetsmyndigheten 2024). GREVIO, som är det gemensamma organ som har till uppgift att granska ländernas efterlevnad av Istanbulkonventionen, granskade Sverige 2024. I samband med granskningen lämnade Amnesty in en skuggrapport till GREVIO. Amnestys rapport visade att kvinnor i Sverige som utsätts för våld i nära relationer och våldtäkt har svårt att få rättvisa, upprättelse, samt tillgång till stöd och vård. Således lever Sverige inte fullt ut upp till de krav och åtaganden som ingår i Istanbulkonventionen (Amnesty 2024). Samtidigt diskuterar Olsson, Larsson & Strand (2024) även att internationella bestämmelser, som Istanbulkonventionen, inte i sig minskar förekomsten av våld. För att verkligen åstadkomma förändring menar Olsson, Larsson & Strand (2024) att program måste utvecklas för att säkerställa att konventioner och lagar implementeras både på lokal och nationell nivå.

Inspektionen för vård och omsorg, IVO, gjorde under 2021-2023 en tillsynsinsats och granskade socialtjänsten samt hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck (IVO 2024). IVO:s tillsyn visar att det förekommer brister i både socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens arbete mot våld. Bristerna hittades bland annat i regelefterlevnad, handläggningen samt hur olika aktörer samverkar. Bristerna i regelefterlevnad försvårar upptäckten av våld. När våldet inte upptäcks eller hanteras i tid riskerar våldet att fortsätta. I tre fall som IVO granskat har bristerna lett till att barn och kvinnor har dött på grund av våldet de utsatts för. Detta visar på de potentiellt livshotande konsekvenserna av att stödsystemen inte fungerar som de ska. Bristerna i handläggningen riskerar att bidra till att socialtjänstens arbete inte i tillräcklig grad förebygger eller förhindrar våld. När socialnämndens utredningar inte identifierar samtliga bakomliggande orsaker till våldet riskerar åtgärder och insatser att bli ineffektiva eller otillräckliga. Det framkommer även att flera brister hittades som exempelvis berör barn, men dessa lyfts inte upp noggrannare eftersom de inte är relevanta för uppsatsens syfte och avgränsning (IVO 2024).

Enligt Socialstyrelsen (2024a) är samverkan mellan olika samhällsaktörer avgörande för att säkerställa att våldsutsatta kvinnor får det stöd och skydd de behöver. Trots detta har knappt en fjärdedel av Sveriges kommuner en aktuell överenskommelse om samverkan i ärenden som rör våld i nära relationer (Socialstyrelsen 2024a). När våldsutsatta söker hjälp kan personen därför få känslan av att befinna sig i en labyrinth av myndigheter och olika yrkeskårer. Det är oftast den våldsutsatta kvinnan som får lägga pusslet för att få stödet hon har rätt till (Socialstyrelsen 2024b)

Således går det att se problem och brister i stödsystemet för våldsutsatta kvinnor, exempelvis, men inte uteslutande, bristande samverkan och handläggning. Frågan är dock hur de som arbetar direkt med dessa frågor upplever stödsystemet för de våldsutsatta kvinnorna. Genom att belysa socialarbetares perspektiv syftar vi till att bidra med nya insikter om hur stödsystemet upplevs fungera.

1.2 Syfte

Syftet med denna intervjustudie är att beskriva socialarbetares upplevelse av att arbeta inom stödsystem för våldsutsatta kvinnor.

1.3 Frågeställningar

- Vilka möjligheter och begränsningar upplever socialarbetare att det finns i stödsystemen för våldsutsatta kvinnor?
- Vilka förbättringar upplever socialarbetare behövs för att stödsystemen ska fungera bättre för våldsutsatta kvinnor?

2. Kunskapsläge

I följande avsnitt presenteras en sammanfattning av tidigare forskning inom det aktuella forskningsområdet. Översikten är indelad i fyra olika teman: (1) Förändringar i stödsystemet för våldsutsatta kvinnor, (2) Socialtjänstens övergripande perspektiv, (3) Ekonomiska utmaningar, och (4) Våldsutsatta kvinnors processer för att lämna våldet och söka stöd. Det finns ett brett urval av tidigare forskning inom detta område, och en stor del av denna är svensk. Därför har vi främst valt att utgå från svensk forskning, men internationella artiklar inkluderas också för att ge ett bredare perspektiv.

För att få ett grepp om forskningsläget inom vårt valda område, gjordes litteratursökningar i databaserna Sociological Abstracts, PsycInfo, SwePub samt DIVA. Kedjesökning med hjälp av redan valda artiklar har även genomförts. Följande sökord har använts och kombinerats: Våld i nära relation: “intimate partner violence”, “domestic violence”. Socialarbetare: “Swedish social workers”. Stödsystem: “support systems”. I svenska databaser (DIVA och SwePub) har följande sökord använts och kombinerats: “Våld i nära relation”, “Socialarbetares upplevelser”, “Stödsystem”. Vi har valt att använda oss av artiklar från de senaste 20 åren, varav majoriteten är från de senaste tio åren. Vi valde att inte ha några geografiska avgränsningar för att inte missa någon relevant aspekt av området.

2.1 Förändringar i stödsystemet för våldsutsatta kvinnor

Både Ekström & Hvenmark (2022) och Helmersson (2017) diskuterar förändringar som skett inom den svenska välfärden och inom socialtjänstens arbete, där de belyser olika aspekter av hur privatisering och marknadsanpassning har påverkat bland annat aktörer och kvalitetsbedömningar. Helmersson (2017) beskriver hur kvinnojourer och andra verksamheter inom det civila samhället samarbetar med kommunernas socialtjänst i en modell där kommunen fungerar som beställare och de civila verksamheterna som utförare av olika tjänster. Denna modell har resulterat i att stödet till våldsutsatta har blivit en större del i det offentliga systemet där socialtjänsten fått en mer framträdande roll som aktör. Samtidigt har kvinnojourerna fortfarande en central roll i stödsystemet, där de kan ses som en brygga till socialtjänsten (Helmersson 2017). Ekström & Hvenmark (2022) diskuterar den mer generella trenden inom socialtjänsten mot privatisering och marknadsanpassning, som även skett inom exempelvis skyddade boenden. Nästan lika många företag som ideella föreningar konkurrerar idag om socialtjänstens placeringar tillsammans med några få kommunalt ägda boenden. Denna förändring har påverkat socialtjänstens arbete på området men även hur kvaliteten inom skyddade boenden säkerställs. Offentliga upphandlingar har blivit en central del i denna

omställning, där det ständigt görs en avvägning mellan pris och kvalitet (Ekström & Hvenmark 2022).

Helmersson (2017), Ekström & Hvenmark (2022) och Hammare (2013) belyser olika konflikter som uppstått i samband med förändringar inom den svenska välfärden. Helmersson (2017) beskriver hur kvinnojourerna idag har fått ökade resurser och möjlighet till att utöka sina verksamheter. Denna utveckling har dock medfört vissa utmaningar. De ökade kraven på professionalisering, beroendet av offentliga medel samt de förändrade idealen upplevs av vissa som en förlust av kvinnojourernas ursprungliga ideella engagemang. Hammare (2013) belyser också att ideella organisationer historiskt och fortsatt har setts som röstbärare, det vill säga att organisationerna kan fungera som opinionsbildare i olika socialpolitiska frågor. Ekström & Hvenmark (2022) belyser även att till följd av de offentliga upphandlingarna är kvaliteten något som konstrueras socialt genom förhandlingar mellan olika aktörer. De framhåller att makt har en central roll i hur kvalitet definieras och förstås eftersom politiker och chefer inom socialtjänstens har ansvaret för att göra upphandlingar och utvärdera leverantörerna. Å andra sidan kan socialsekreterare, personal på exempelvis skyddade boenden och våldsutsatta ha en annan syn på kvalitet, vilket kan skapa spänningar gällande vad som utgör god kvalitet i välfärdstjänsten (Ekström & Hvenmark 2022). Hammare (2013) pekar på en liknande konflikt där det beskrivs hur ideella organisationer idag är i konkurrens om kontrakt, där pris och kvalitet styr upphandlingarna. Det blir därmed också högre krav på striktare utvärdering och kontroll av de ideella organisationerna. Å andra sidan belyser Hammare (2013) att privatiseringen och införandet av alternativa utförare, såsom ideella organisationer, skapar en konkurrens och i förlängningen en önskad mångfald av tjänster.

Helmersson (2017) beskriver även en förskjutning i stödidealet för våldsutsatta kvinnor. Tidigare fanns en större inriktning på att ge stöd som handlar om kvinnors frigörelse, det vill säga att hjälpa kvinnor få ökad självständighet och ta makten över sitt eget liv. Idag läggs ett större fokus på behandlade stödideal med terapi och samtalsstöd, för att stötta den våldsutsatta kvinnan att bearbeta sina erfarenheter. Helmersson (2017) menar att det ökade fokuset på behandlingssamtal riskerar att nedprioritera och begränsa andra former av praktiskt stöd.

2.2 Socialtjänstens övergripande perspektiv

Ekström (2012) ger exempel på olika insatser som socialtjänsten ska erbjuda för våldsutsatta kvinnor, såsom ekonomiskt bistånd, hjälp med skyddat boende, rådgivande och stödande samtal, hjälpa till med att ordna en kontaktperson, vara en hjälpande hand i kontakter med andra myndigheter och frivilligorganisationer, samt hjälpa till att leta efter ny bostad. Däremot belyser Ekström (2018) i sin senare artikel att det finns variationer i hur väl olika stödinsatser som socialtjänsten ska erbjuda fungerar i praktiken. Exempelvis i vilken utsträckning våldsutsatta kvinnor beviljas ekonomiskt bistånd eller om det går att hitta en lämplig plats på ett skyddat boende. Vissa socialtjänster erbjuder även mer kvalificerat samtalsstöd och praktiskt stöd än andra (Ekström 2018). Även Jarnkvist & Brännström (2016) beskriver att det i Västernorrland finns en skillnad i möjligheten att få stöd och hjälp beroende på om personen bor i glesbygd eller tätort. Personer som bor i glesbygd har inte samma möjlighet att få stöd och hjälp. Det är exempelvis svårare i kontakten med polisen vid akuta händelser. Således kan det antas att det inte är helt unikt utan att det även kan finnas likheter inom andra glesbygdsområden. Jarnkvist & Brännström (2016) tydliggör att det behövs utökade resurser som ger alla möjlighet till samma hjälp.

Ekström (2012) framhåller även att kommunen kontinuerligt ska följa upp och utvärdera insatser för att kunna identifiera behovet av ytterligare stöd, till exempel för kvinnor med missbruksproblematik, funktionshinder, äldre kvinnor och kvinnor med utländsk bakgrund. Dessutom är samverkan mellan olika aktörer central för att säkerställa ett effektivt stöd. Vidare lyfter Ekström (2012) att propositionerna inte ger någon detaljerad information om vad detta stöd konkret ska innebära, förutom att det inkluderar psykosocialt stöd, rådgivning och praktisk hjälp som till exempel att ordna skyddat boende. Vissa specifika behov nämns, som kvinnor med missbruksproblematik, men en djupare analys saknas. Ekström (2012) menar att det även finns behov av en mer intersektionell analys som tar hänsyn till kvinnornas vardag, där faktorer som klass och etnicitet i förhållande till kvinnornas situation beaktas.

Mattsson (2011) diskuterar hur det feministiska och strukturella perspektivet på våld, där våld ses som ett resultat av maktförhållanden mellan kön, är dominerande inom forskning och politik. Dessa perspektiv möter dock motstånd i praktiken, särskilt när det gäller hur våld förstås och hanteras i vardagsrelationer. Mattsson (2011) pekar på att situationerna i praktiken ofta är mer komplexa än vad en feministisk eller strukturell förståelse kan hantera. Ekström (2012) beskriver att bilden av den våldsutsatta kvinnan konstrueras i propositionerna och i politiska sammanhang, vilket påverkar både synen på våld och hur olika stödinsatser utformas. Dock stämmer inte alltid bilden av den våldsutsatta kvinnan i propositionerna med kvinnornas verkliga erfarenheter. En framställning som många kvinnor inte känner igen sig i riskerar att exkludera dem från det stöd som samhället erbjuder. Beskrivningen gör också att socialsekreterare, poliser och andra som jobbar med våldsutsatta kvinnor inte ser eller ger stöd till kvinnor som behöver det, eftersom de faller utanför mallen för hur en förväntad våldsutsatt kvinna är. Både Mattsson (2011) och Ekström (2012) argumenterar för att en mer mångsidig förståelse av våld, som tar hänsyn till faktorer som klass, etnicitet och individuella omständigheter, skulle skapa en mer rättvis och inkluderande konstruktion av den våldsutsatta kvinnan, vilket i sin tur skulle kunna förbättra stödet och insatserna för olika kvinnor.

Olsson, Larsson & Strand (2024) framhåller de utmaningar och svårigheter som socialarbetare kan stöta på i sitt arbete med våld i nära relationer. Här framgår att olika synsätt på hur våld inom familjer har teoretiserats, vilket komplicerar socialarbetarens arbete med dessa frågor. Olsson, Larsson & Strand (2024) lyfter även en plikt för socialarbetare att utföra en riskbedömning samt riskhantering för att skydda våldsutsatta. Exempel på riskbedömningsverktyg som svenska socialarbetare använder är FREDA och SARA:SV. Enligt Socialstyrelsen (u.å) är FREDA-farlighetsbedömning ett riskbedömningsverktyg som görs genom samtal med den våldsutsatta. FREDA används för att bedöma behovet av akuta insatser då det inte är ovanligt att situationen är akut redan vid det första mötet (Socialstyrelsen u.å). I samband med att FREDA-farlighetsbedömning utförs, ska socialarbetaren beskriva de möjliga åtgärder som kommunen kan erbjuda, om den våldsutsatta skulle vara mottaglig. Det är även centralt att tolka riskbedömningen med viss reservation då den våldsutsatta kan underskatta faran den befinner sig i. SARA:SV är en guide som används för att bedöma risken för upprepat partnervåld. Med partnervåld menas här all form av fysisk skada och försök om hot till sådan skada (Socialstyrelsen 2019). Att göra riskbedömningar är ett relativt nytt arbets sätt inom socialt arbete enligt Olsson, Larsson & Strand (2024). Socialarbetare spelar en central roll i riskhanteringen av våld i nära relationer, men Olsson, Larsson & Strand (2024) hävdar att socialarbetare har kunskapsbrist när det kommer till detta arbete. Olsson, Larsson & Strand (2024) menar också att metoder

och interventioner som används inom socialt arbete är dåligt utvärderade. Detta kan bero på att utvärderingen tar lång tid och kostar mycket pengar samt att det kräver ett expertutlåtande. Olsson, Larsson & Strand (2024), Jarnkvist & Brännström (2016) och Ekström (2018) betonar också att socialtjänstens arbete med att hjälpa våldsutsatta kvinnor ofta kräver samverkan med andra aktörer. Ekström (2018) beskriver att kvinnor som utsatts för våld i nära relationer ofta har flera samtidiga sociala problem. Kvinnorna kan behöva hjälp från flera enheter, exempelvis ekonomiskt bistånd, individ- och familjeomsorg, missbruksenheten och social barnavård. Det är därför centralt att stödet från olika delar av socialtjänsten samordnas. Olsson, Larsson & Strand (2024) påpekar även att ju allvarigare ett ärende är, desto mer centralt blir intern och extern samverkan. En välfungerande intern och extern samverkan beskrivs av socialarbetare som stressreducerande samt tillgång till öppen kommunikation med andra (Olsson, Larsson & Strand 2024). Ekström (2018) lyfter dock fram att det finns problem med att samordna stödet för våldsutsatta kvinnor och att det kan uppstå en oklarhet kring när socialtjänstens ansvar upphör och någon annans ansvar tar vid. Dessutom hanterar kommuner dessa frågor på olika sätt, vilket kan leda till varierande resultat beroende på vilken kommun den våldsutsatta bor i. Vidare påpekar Ekström (2018) att socialtjänstens organisationsstruktur och tillgång till resurser påverkar socialarbetarens förmåga att ge effektivt stöd. På liknande sätt framhåller Jarnkvist & Brännström (2016) hur tydligt specialiserade enheter inom exempelvis socialtjänst kan leda till att myndigheten upplevs vara svårnavigerad för både socialarbetare och de våldsutsatta. Detta riskerar att leda till att det blir svårt att få en helhetsbild över den utsattes livssituation. Dessutom behöver regler om sekretess beaktas vid samverkan. Dessa bestämmelser regleras i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) (SFS 2009:400).

En annan utmaning som Ekström (2018) framhåller för socialarbetare är att många våldsutsatta kvinnor har behov av en ny bostad, men socialtjänsten har ofta begränsade möjligheter att erbjuda detta stöd. Bostadsbristen framhålls som ett av de största hindren i arbetet med våldsutsatta kvinnor, och endast ett fåtal socialarbetare menar att bostadssituationen inte är ett problem, exempelvis om det finns ett antal lägenheter reserverade för socialtjänstens klienter. I vissa fall läggs ansvaret över på den våldsutsatta kvinnan att ordna med en bostad. Socialarbetare saknar ofta konkreta verktyg eller resurser för att kunna lösa problemet med bostadsbrist, vilket skapar en känsla av maktlöshet. Problemet ligger utanför socialtjänstens direkta kontroll och handlingsutrymme, eftersom bostadsförsörjning inte är ett område som socialtjänsten i sig har fullständigt ansvar för eller resurser att hantera. Ekström (2018) belyser alltså de externa begränsningar och utmaningar som socialarbetare kan ställas inför. Olsson, Larsson & Strand (2024) betonar å andra sidan vikten av interna stödstrukturer, som kan stärka socialarbetarens känsla av trygghet och kontroll. Stöd från kollegor och chefer, samt öppenhet och tillit inom arbetsgruppen, beskrivs som centrala faktorer av socialarbetare för att stärka deras trygghet och känsla av kontroll i arbetet med våld i nära relationer. Olsson, Larsson & Strand (2024) framhåller också att arbetslivserfarenhet bidrar till en känsla av säkerhet, då det exempelvis blir lättare för socialarbetare att på ett korrekt sätt applicera lagar till det praktiska arbetet.

2.3 Ekonomiska utmaningar

Enander (2014) belyser att en våldsutsatt kvinnas ekonomiska situation har en avgörande betydelse för hennes möjligheter att lämna våldsutövare. Detta beror på att det kostar att lämna en våldsam partner både på kort sikt men även på lång sikt. Ulmestig & Panican (2015) lyfter att den ekonomiska tryggheten och försörjningen är en central faktor för att känna trygghet efter ett uppbrott med en våldsam partner. Kvinnor som utsatts för våld i nära

relationer får ofta svårt att försörja sig genom arbete på grund av skador från våldet, fortsatt (efter)våld och hot om våld från sina ex-partners. Kvinnor som inte har egna ekonomiska resurser eller exempelvis rätt till sjuk- eller arbetslösersättning, blir tvungna att vända sig till offentliga försörjningssystem för att överleva ekonomiskt. Ulmestig & Panican (2015) fann dock ett glapp mellan politiska mål och den praktiska verkligheten för de kvinnor som söker ekonomiskt bistånd. Socialtjänstlagen uttrycker nationella värderingar och mål som styr hur socialtjänsten ska arbeta. Däremot sker tillämpningen av lagen på lokal nivå, genom kommunernas självstyre. Detta i sin tur innebär att handläggningen av ekonomiskt bistånd kan variera mellan kommuner, men även beroende på den enskilda handläggaren. I enighet med Ekström (2018) och Jarnkvist & Brännström (2016) konstaterar alltså även Ulmestig & Panican (2015) att det stöd som erbjuds för våldsutsatta kvinnor kan variera mellan olika kommuner.

Enander (2014) beskriver hur handläggare inom ekonomiskt bistånd, genom Socialstyrelsen allmänna råd, ges stöd i att gå utöver den så kallade riksnormen som ligger till grund för personer som ansöker om ekonomiskt bistånd. Däremot poängterar Enander (2014) att kvinnor riskerar att hamna mellan stolarna utifrån att de har realiserbara tillgångar och därmed inte beviljas ekonomiskt bistånd. Dessa tillgångar är dock sällan realiserbara eftersom kvinnan inte har möjlighet att åka hem och hämta förnödenheter, dessutom är många av tillgångarna inte tillgängliga för kvinnan innan bodelningen är klar. Ulmestig & Panican (2015) framhåller även att handläggare ibland prioriterar den kommunala ekonomin, vilket kan leda till att de agerar på ett sätt som strider mot intentionerna i socialtjänstlagen. Dessutom riskerar våld och ekonomi att separeras vilket kan leda till att våldets konsekvenser osynliggörs. I andra fall kan dock en fungerande relation till handläggaren, där ekonomisk trygghet och stöd erbjuds, vara central för att den våldsutsatta inte ska återgå till en våldsam partner (Ulmestig & Panican 2015).

Kaye (2023) belyser på liknande sätt som Ulmestig & Panican (2015), hur våld i nära relationer kan leda till långvariga ekonomiska effekter som riskerar att kvarstå långt efter att relationen tagit slut. Kaye (2023) betonar även den valmöjlighet som många våldsutsatta kvinnor ställs inför, nämligen att välja mellan att förbli i våld eller hamna i fattigdom. När en kvinna utsätts för ekonomiskt våld riskerar hon att hamna i fattigdom. Ekonomiskt våld kan innebära att utövaren hindrar personen från att använda eller skapa ett ekonomiskt kapital, utövaren kan ha kontroll över familjens kapital, utövaren kan skapa skulder eller andra ekonomiska kostnader åt den våldsutsatta samt hindra den utsatte från att arbeta. Kaye (2023) och Francia, Millear & Sharman (2020) diskuterar familjerättens roll som ett potentiellt verktyg för att hjälpa kvinnor att återhämta sig ekonomiskt efter separationen, men framhåller att det inte alltid fungerar som ett tillräckligt stöd. Kaye (2023) påpekar bland annat de praktiska hindren i svårigheten att få juridiskt bistånd, samt att juridiska bistånd kostar pengar. Francia, Millear & Sharman (2020) belyser å andra sidan kvinnornas upplevelse av rättssystemet. Våldsutsatta mammor, i samband med och efter en separation, kan uppleva en rädsla och ett stort ansvar över att skydda sina barn. Samtidigt upplever dessa kvinnor att familjerättssystemet inte vidtar åtgärder för att hjälpa dem att skydda barnen från fortsatt (efter)våld. Artikeln understryker behovet av att även rikta uppmärksamheten mot förövaren och vidta åtgärder mot deras fortsatta användning av våld (Francia, Millear & Sharman 2020). NCK (2024a) betonar att sedan den 1 augusti 2021 stadgar socialtjänstlagen att socialnämnden ska verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Detta innebär att socialtjänsten ska kunna erbjuda

insatser som riktar sig till våldsutövare. Dessa insatser bör syfta till att våldet upphör och att situationen förbättras för den som utsatts för våldet (NCK 2024a).

2.4 Våldsutsatta kvinnors processer för att lämna våldet och söka stöd

Enander & Holmberg (2011) beskriver olika uppbrottsprocesser som leder till att kvinnan som blivit utsatt för våld av en närstående partner, förändrar sin livssituation och lämnar. Flera faktorer som gör det svårt för kvinnan att bryta sig loss från en våldsam partner tas upp. En central aspekt är att den våldsutsatta utvecklar ett emotionellt band till förövaren. Detta band är komplext och sammansatt av en rad olika känslor som kärlek, rädsla, hat, medlidande, skuld, hopp, viljan att förstå, beroende och internalisering. Tillsammans bildar dessa faktorer ett traumatiskt band. Queen, Brackley & Williams (2009) belyser på liknande sätt även hur kvinnor som utsätts för våld i nära relationer blir manipulerade av mannen, vilket leder till att kvinnan skapar ett fysiskt och mentalt beroende gentemot sin förövare. Mannen bryter ned kvinnan gradvis vilket riskerar att leda till att hon inte förstår sin våldsutsatthet. Att bryta sig loss från sin våldsutövare blir därmed en process som pågår under en längre tid (Queen, Brackley & Williams 2009). Enander & Holmberg (2011) framhåller att den våldsutsatta kvinnans uppbrottsprocess bör förstås i minst tre aktiva processer: att bryta, att bli fri och att förstå. Att bryta upp handlar om själva uppbrottet och vad som gör att hon fysiskt lämnar sin våldsutövare. Att bli fri handlar om att bli emotionellt fri från mannen och att bryta det starka emotionella bandet. Att förstå handlar om att kvinnan definierar det hon levt i som en våldsutsatt relation och sig själv som ett våldsoffer. Dessa tre processer sker inte nödvändigtvis i en bestämd följd och kan även överlappa varandra (Enander & Holmberg 2011).

Liang m.fl (2005) diskuterar informellt och formellt socialt stöd som har visat förbättra våldsutsatta kvinnors psykiska hälsa, deras villighet och möjlighet att söka hjälp från formella organisationer, vilket leder till ökad säkerhet för dessa kvinnor. Informellt socialt stöd beskrivs som råd, uppmuntran, ekonomiskt stöd, husrum samt barnpassning. Detta stöd ges ofta av kvinnornas vänner och släktingar. Liang m.fl (2005) beskriver formellt stöd som bland annat stöd från polis, rättssystem, socialtjänst, hälso- och sjukvården samt anställda på skyddade boenden. De våldsutsatta individer med ett brett socialt nätverk har bättre psykisk hälsa än de våldsutsatta med ett mindre socialt nätverk. Detta betyder att kvinnor som får bättre emotionellt och konkret stöd, är mindre mottagliga för de psykologiska skador som våldet kan ha. Även informellt och formellt stöd skyddar våldsutsatta från fortsatt fysiskt våld. Å andra sidan belyser Liang m.fl (2005) också att de individer som uppgav högst frekvens av våldsutsatthet inte löpte en minskad risk för att utsättas för fortsatt våld, något som Liang m.fl (2005) menar beror på att om våldet når en viss nivå, hjälper inte stöd från familj och vänner för att minska det. Både Enander & Holmberg (2010) och Liang m.fl (2005) diskuterar våldsutsatta kvinnors kamp för att bryta sig fri från en våldsam relation, men utgår från olika perspektiv. Enander & Holmberg (2010) fokuserar på de emotionella och psykologiska processer i uppbrottet, medan Liang m.fl. (2005) betonar vikten av socialt stöd för att hjälpa kvinnor att återhämta sig och söka hjälp. Trots skillnaderna i fokus kompletterar de varandra genom att belysa både de inre psykologiska och yttre sociala faktorer som påverkar kvinnors möjlighet att lämna våldet och börja om.

Enander och Holmberg (2011) fokuserar processen att lämna våldet och bryta sig fri. Liang m.fl (2005) diskuterar processen att söka hjälp och menar att denna kan delas in i tre olika stadier; erkännande av problem samt problemdefinition, beslut att söka hjälp, val av hjälpinstans. Liang m.fl (2005) tydliggör på samma sätt som Enander och Holmberg (2011),

att denna process för att söka hjälp eller lämna en våldsam partner sällan är linjär. Liang m.fl (2005) menar att kvinnans erkännande av sitt problem spelar roll i vem hon sedan väljer att söka hjälp från. Vem kvinnan väljer att söka hjälp från påverkar även om hon kommer att söka hjälp igen. Kvinnans socioekonomiska, ekonomiska, kulturella samt politiska bakgrund påverkar även kvinnans hjälpsökande. Det är centralt att förstå hur kvinnan definierat sin situation. Om kvinnan själv inte anser att hon är våldsutsatt kan det ha negativ påverkan om den hon söker hjälp från definierar det på sådant sätt. Detta kan leda till att kvinnan inte vill motta eller söka hjälp igen. Om kvinnan exempelvis anser att det är ett brott hon blivit utsatt för, kommer hon med större sannolikhet söka hjälp hos polis. Om kvinnan däremot anser att våldet är ett personligt psykologiskt problem kommer hon med större sannolikhet söka hjälp från en vän. Liang m.fl (2005) menar att varje intervention måste baseras på klientens behov för att frånga socialarbetarens generella syn på våldsutsatta. Detta för att bättre fånga upp de olika upplevelserna av våld i nära relationer. Jarnkvist & Brännström (2016) för en liknande diskussion där de beskriver kvinnor som upplever att myndighetens bedömning stämmer överens med deras egen uppfattning om situationen är mer nöjda med kvaliteten på den hjälp som de fått. Både Liang m.fl (2005) och Jarnkvist & Brännström (2016) belyser även att om kvinnan söker hjälp från en formell organisation kan hon behöva väga risken för exempelvis stigmatisering och förlust av privatliv mot den potentiella faran för fortsatt våld. Dessutom kan en misstro gentemot myndigheterna och deras förmåga att skydda henne göra beslutet ännu svårare.

Stylianou, Counselman-Carpenter & Redcay (2018) diskuterar den sociala isoleringen som många kvinnor upplever när de utsätts för våld i nära relationer, särskilt efter att de har blivit placerade på skyddade boenden. SKR (2024a) betonar att skyddade boenden är ett centralt steg för våldsutsatta kvinnor att ta sig bort från sin förövare. Vidare framhålls att socialt stöd är avgörande för att kunna hjälpa överlevande kvinnor att läka och bygga hopp. Dock kan den sociala isoleringen riskerar att förvärras för överlevande som exempelvis bor på skyddade boenden där det förekommer många regler och policys. Avslutningsvis poängterar Stylianou, Counselman-Carpenter & Redcay (2018) vikten av att kvinnorna bör bibehålla sitt eget sociala stödnätverk i läkningsprocessen, och att det behövs stöd samt att undersöka hur detta kan ske när de våldsutsatta kvinnorna är placerade.

Kjellberg (2023) beskriver det motstånd som våldsutsatta kvinnor använder för att hantera, bemöta och försöka förändra en våldsam relation. Det betonas att motstånd inte alltid är uppenbart eller aktivt utan kan vara dolt och anpassas utifrån kvinnans specifika omständigheter. Omgivningens gensvar kan påverka kvinnors motstånd, där gensvar både kan handla om professionella aktörers, såsom polis och socialtjänst, och det privata nätverkets, som spelar en avgörande roll. Både socialarbetare och personer i kvinnans privata nätverk kan ha möjlighet att nå våldsutsatta kvinnor och ge ett bekräftande bemötande som stöttar deras motstånd och frigörelse från våldet. Liang m.fl (2005), Kjellberg (2023) och Stylianou, Counselman-Carpenter & Redcay (2018) belyser på olika sätt vikten av socialt stöd för kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. Kjellberg (2023) betonar att om gensvaret däremot upplevs som dömande eller om våldet omskrivs, till exempel i termer av en 'konflikt', kan det försvaga kvinnans motstånd och i sin tur göra det svårare att bryta sig loss från förövaren. Kjellberg (2023) belyser en liknande rädsla som även Liang m.fl. (2005) och Jarnkvist & Brännström (2016) beskriver när kvinnor vill söka hjälp kan de vara oroad för att möta diskriminering eller dåligt bemötande från myndigheter och professionella aktörer. Rädslan för att inte bli förstådd eller respektfullt bemött kan göra att vissa kvinnor väljer att avstå från att söka stöd. Kjellberg (2023) menar att detta är centralt att ta hänsyn till för de

socialarbetare som ger stöd till våldsutsatta exempelvis när de försöker förstå varför och när våldsutsatta väljer att söka stöd, samt hur socialarbetare kan nå fler våldsutsatta. Jarnkvist & Brännström (2016) visar att kvinnor som utsatts för våld och som känner sig väl bemötta av socialarbetare ofta upplever att de har blivit lyssnade på, trodda och bemötta med empati, där de av socialtjänstens enheter som är specialiserade på våld i nära relationer, har ett mer professionellt och välgrundat bemötande av våldsutsatta än andra enheter. Vidare betonas att det är centralt att personen som söker hjälp behöver uppleva sig bli tagen på allvar (Jarnkvist & Brännström 2016).

Kjellberg (2023) påpekar även att mer kunskap om våldsutsatta kvinnors motstånd kan vara användbart även för de socialarbetare som ger skuldavlastande stöd. Utsatta kvinnor kan uppleva skuld och skam över att våldet inte upphörde, och känna att de inte gjort tillräckligt för att stoppa det. Queen, Brackley & Williams (2009) diskuterar även vikten av att förstå hur våld påverkar kvinnor på flera olika nivåer såsom psykiskt, fysiskt och socialt. Att ha varit utsatt för våld är en erfarenhet som kan påverka kvinnor långt efter själva våldet upphör. Vidare belyser Kjellberg (2023) att socialarbetare som stöttar våldsutsatta kvinnor i återhämtningen kan, med bättre kunskap, ha möjlighet att hjälpa dem som utsatts att förstå att de gjorde vad de kunde göra i situationen för att skydda sig själv och eventuellt andra. Socialarbetare kan då också hjälpa till att synliggöra de omständigheter som begränsade kvinnans möjligheter att motstå våldet och lämna relationen, samt påminna om att ansvaret för våldet och dess upphörande alltid ligger hos förövaren. Detta skuldavlastande stöd är en central del av kvinnors återhämtning och frigörelse från våldets negativa konsekvenser (Kjellberg 2023).

Sammanfattningsvis är det alltså en ytterligt omfattande problematik som berör socialarbetares arbete med våldsutsatta kvinnor. Detta arbete kommer närmast att diskuteras utifrån teoretiska utgångspunkter.

3. Teori

I detta avsnitt presenteras Michael Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati (*street-level bureaucracy*) som utgör grunden för denna studie tillsammans med handlingsutrymme. Lipskys teori har ett organisatoriskt synsätt, men utgår från de offentligt anställda som arbetar närmast klienter, exempelvis inom socialt arbete (nedan betecknade "socialarbetare" i de fall inget annat avses). Avsnittet inleds med att uppmärksamma de specifika faktorer som kännetecknar gräsrotsbyråkratens arbete, följt av deras handlingsutrymme. Avslutningsvis lyfts kritik mot teorin och hur andra har tolkat den.

Begreppet gräsrotsbyråkrat kan beteckna socialarbetare inom människovårdande organisationer, exempelvis poliser, lärare och socialarbetare. Enligt Lipsky (1969) kännetecknas en gräsrotsbyråkrat av tre specifika förhållanden: De möter människor i sitt arbete, de har självständighet i sitt arbete, och deras arbete kan ha stort inflytande på dem de möter. Mer i detalj innebär det första att de möter och arbetar med människor (eller klienter) i utförandet av sitt arbete. Det andra kännetecknet är att de har omfattande självständighet i sitt arbete, trots att de är anställda inom en byråkratisk struktur. En del av denna självständighet benämns *discretion*, det vill säga handlingsfrihet. Handlingsfrihet i beslutsfattandet innebär att en gräsrotsbyråkrat har en viss grad av frihet eller flexibilitet att fatta beslut baserat på sin egen bedömning. Självständigheten går dock längre än bara beslutsfattande. Gräsrotsbyråkratens attityd och allmänna förhållningssätt gentemot sina klienter spelar också

en avgörande roll för hur klienterna påverkas. Dessa överväganden sträcker sig längre än handlingsfrihet som termen *discretion* beskriver. Även om gräsrotsbyråkratens möjlighet att fatta beslut på egen hand är en central del av deras arbete, så har även deras sätt att bemöta och interagera med klienterna en betydande inverkan på mötesupplevelsen. Det tredje kännetecknet för en gräsrotsbyråkrat är att deras arbete kan ha stor inverkan på människors liv, där deras agerande kan ha djupgående inverkan på individen (Lipsky 1969).

3.1 Gräsrotsbyråkratens arbete

Lipsky (2010) beskriver en paradox eller motsättning som framträder för gräsrotsbyråkrater. Å ena sidan är gräsrotsbyråkratens arbete styrt av regler, riktlinjer, lagar och politiska mål vilket utformas i den politiska processen. Detta är för att säkerställa rättvisa och lika krav på offentliga tjänster. Å andra sidan behöver gräsrotsbyråkrater vara flexibla och anpassa sig till varje enskilt fall och de specifika omständigheterna. En gräsrotsbyråkrat behöver därför balansera mellan regler och politiska mål som styr arbetet, med behovet av flexibilitet och anpassning till den unika och individuella situationen. Begreppet *street-level bureaucracy* belyser denna paradox. *Bureaucracy* syftar på regler och strukturer, medan *street-level* beskriver ett avstånd från de centrala beslutsfattare och ett behov av att fatta beslut direkt i mötet med medborgarna. Lipsky (1969) menar även att det finns olika faktorer som är särskilt framträdande i arbetsmiljön för gräsrotsbyråkrater. Dessa presenteras nedan.

En gräsrotsbyråkrats resurser kan i många fall vara otillräckliga. Resurser som är nödvändiga för att kunna arbeta effektivt som gräsrotsbyråkrat kan delas in i två huvudkategorier, organisatoriska och personliga resurser (Lipsky 1969). Organisatoriska resurser handlar om resurser som finns inom själva organisationen där gräsrotsbyråkrater arbetar. Resurserna inom organisationen är ofta bristfälliga, vilket gör det svårt för gräsrotsbyråkrater att utföra sitt arbete på ett tillfredsställande sätt. En annan särskilt framträdande organisatorisk resurs är förhållandet mellan antalet anställda och antalet klienter, det vill säga hur många personer en gräsrotsbyråkrat måste hantera. Gräsrotsbyråkrater har ofta en hög arbetsbelastning vilket i sin tur gör att de kan känna sig överväldigade. Detta riskerar att leda till personalbrist. Lipsky (2010) menar att det därför behöver finnas tillräckligt många andra som arbetar på samma arbetsplats för att ge service åt klienten för att säkerställa kvaliteten på de tjänster som erbjuds och för att arbetet kan utföras på ett sätt som lever upp till förväntningarna, utan att den anställde känner sig överväldigad. Den organisatoriska resursbristen kan i sin tur påverka de personliga resurserna hos gräsrotsbyråkraterna (Lipsky 2010). De personliga resurserna avser de individuella förutsättningar som en gräsrotsbyråkrat behöver för att kunna utföra sitt arbete ändamålsenligt (Lipsky 1969). Det kan exempelvis handla om att ha tillräckligt med tid för att kunna fatta välgrundade beslut och genomföra åtgärder. En gräsrotsbyråkrat behöver även ha tillgång till information för att kunna förstå och lösa olika situationer som de ställs inför. Att ha begränsat med tid och information bidrar till att gräsrotsbyråkrater behöver fatta beslut utan att ha möjlighet att samla in mer information trots att det skulle vara användbart. Detta kan skapa en osäkerhet särskilt för gräsrotsbyråkrater som hanterar komplexa ärenden och som måste fatta beslut snabbt, utan att kunna fördjupa sig i de enskilda fallen. Lipsky (2010) menar också på att det finns ett samband mellan erfarenhet och de upplevda personliga resurserna. Oerfarenhet orsakas bland annat av personalomsättning, vilket riskerar att leda till brist på kompetens inom organisationen. Även begränsad tillgång till utbildnings- och kompetensutvecklande stöd försvårar möjligheten för gräsrotsbyråkrater att utveckla och förbättra sina kunskaper (Lipsky 2010).

En arbetsmiljöfråga är enligt Lipsky (1969) att arbetssituationen för gräsrotsbyråkraten kan innebära fysiska och psykiska hot, oberoende av om de blir verklighet eller ej. Gräsrotsbyråkratens mentala inställning påverkas av detta, exempelvis hur de utför sina arbetsuppgifter. Att ha auktoritet kan vara ett sätt att hantera sådana hot, och ju större auktoritet, desto mindre påverkan. I uppenbart farliga situationer kan de behöva uppåda sin auktoritet för att försöka kontrollera situationen.

Lipsky (1969) menar att gräsrotsbyråkrater ofta måste utföra sina jobb utifrån tvetydiga och motsägelsefulla förväntningar. Ibland kan det vara svårt att veta exakt vad som förväntas av dem, men det kan även vara svårt att leva upp till de förväntningar som ställs på dem. Dessa förväntningar kan inkludera ouppnåeliga mål. Uppnåeliga mål är delvis relaterat till bristen på kontroll över klientens bakgrund och prestation. En gräsrotsbyråkrat har stor inverkan på sina klienter, men de har inte fullständigt kontroll över deras beteenden. De förväntas hantera och påverka sina klienters prestationer, exempelvis att få brottslingar att följa lagen, men klienterna har ofta egna sociala eller personliga faktorer som påverkar deras beteenden. Gräsrotsbyråkrater är inte heller fria att bestämma vilka deras klienter är eller kommer att vara. I denna mening, menar Lipsky (1969) att gräsrotsbyråkrater kan anses vara icke-frivilliga tjänare, på samma sätt som klienterna i många fall inte har valt att ha kontakt med gräsrotsbyråkrater. Om gräsrotsbyråkrater ser sig själva som professionella kan de även känna frustration över de institutionella regelverk som hindrar dem från att utföra sitt jobb på ett professionellt sätt. De kan också känna sig frustrerade över klienter som inte vill samarbeta eller som inte går att forma på det sätt som gräsrotsbyråkraterna anser behövs för att uppnå positiva resultat (Lipsky 1969). Lipsky (2010) belyser även allmänhetens förväntningar på offentliga tjänstemän. Gräsrotsbyråkrater förväntas vara öppna för att hantera "särskilda fall" där det kanske inte finns några enkla lösningar. Människor och medborgare vill att gräsrotsbyråkrater ska vara villiga att gå utöver de vanliga reglerna, eller att de ska göra extraordinära insatser när situationen kräver det. Gräsrotsbyråkrater står ständigt inför krav både från medborgare som exempelvis vill ha bättre och mer effektiva tjänster, samt krav från politiska grupper som kan skilja sig från medborgarnas önskemål (Lipsky 2010).

3.2 Handlingsutrymme

Inom Lipskys (2010) teori lyfts även termen *discretion*, som tidigare nämnts översätts eller tolkas som handlingsutrymme eller handlingsfrihet. Handlingsfrihet syftar till det stora utrymme som gräsrotsbyråkrater har när det kommer till att exempelvis bestämma över vilka åtgärder som ska tas och fördelning av tjänster till medborgarna. Detta betyder inte att gräsrotsbyråkrater är utan restriktioner från lagar, regler, föreskrifter eller normer och praxis inom arbetsgruppen. Som tidigare nämnts styr detta snarare deras arbete och är dessutom ofta strikta och allvetande, men regler och lagar är också föremål för ständig förändring. Enligt Lipsky (2010) innebär en ökning av regler ett problem i relation till gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet eftersom reglerna begränsar dess frihet att fatta egna beslut och anpassa sina åtgärder efter de specifika situationer som de möter. Gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet är centralt eftersom de ofta arbetar i komplexa och unika situationer där de inte ständigt kan följa strikta förutbestämda regler. En gräsrotsbyråkrat måste kunna anpassa sina beslut och åtgärder efter de specifika omständigheterna och behöver därför fatta beslut utifrån sitt eget omdöme (Lipsky 2010).

Tankarna om handlingsfrihet fanns redan innan Lipsky. Exempelvis har Max Webers arbete varit centralt för att förstå hur byråkrater agerar inom ramarna för regler och förordningar,

även om Weber inte använde termen handlingsfrihet. Hans tankar om bland annat byråkrati har dessutom format vår nutida förståelse om byråkrati-begreppet (Johansson 2007). Weber (1987) beskriver bland annat utvecklingen av byråkratin och belyser att de regelmässiga strukturer som finns i den byråkratiskt styrda strukturen är fast fördelade som officiella plikter, det vill säga att plikterna inte är frivilliga eller personliga utan en del av den formella organisationens arbetsfördelning. Weber (1987) belyser även att byråkratin strukturerar sig på hierarkiska relationer och ett organiserat system av myndigheternas över- och underordnade. Dessutom lyfts standardiserade processer, vilket benämns som skrivna dokument (akter) som bevaras som originaltexter eller koncept, som en del av byråkratin strukturerar sig och en tjänsteplikt att följa generella regler som är mer eller mindre uttömmande. Weber (1987) belyser byråkratin betydelse för den administrativa friheten som tjänstemännen inom en byråkratisk struktur har. Tjänstemännen har alltså frihet i den meningen att de kan fatta beslut inom det givna regelverket, däremot är denna frihet begränsad av det system som de verkar i. Weber (1987) påpekar att byråkratin kan leda till att tjänstemän fångas av de strikta regler och system som de verkar inom, vilket i sin tur riskerar att hindra deras självständiga handlingar. Däremot lyfts byråkratin som något positivt i den bemärkelsen att administrationen blir opartisk eftersom beslut fattas utefter fasta regler och lagar (Weber 1987).

Diskussionen om hur handlingsfrihet fungerar inom socialt arbete pågår fortfarande (Evans & Harris 2004). Svensson, Johansson & Laanemets (2021) har tolkat Lipskys begrepp om gräsrotsbyråkrat och handlingsutrymme i relation till socialarbetare. Enligt deras tolkning får socialarbetare, i mötet med medborgare, en dubbel roll. De agerar både som yrkesutövare inom ramen för organisationens uppdrag och som individer i mötet med annan människa. Svensson, Johansson & Laanemets (2021) menar att detta skapar ett inbyggt dilemma i socialarbetarens möte med medborgaren. Socialarbetaren möter å ena sidan medborgaren som människa till människa, å andra sidan har socialarbetaren ett handlingsutrymme som begränsas utifrån de ramar organisationen satt upp och det socialpolitiska sammanhang som yrkesutövaren jobbar inom. Det är gräsrotsbyråkraten uppgift att knyta samman medborgarens behov med organisationens uppdrag och förena dem så att båda parter uppfattar det som rätt och riktigt. Deras handlingsutrymme ger dem makt att påverka enskilda medborgares liv, vilket i sin tur stärker deras roll som representanter för staten. Svensson, Johansson & Laanemets (2021) belyser även att en gräsrotsbyråkrats uppdrag är präglad av moraliska och normativa aspekter. Kolnai (1968) diskuterar begreppet *agency*, som kan kopplas till handlingsutrymme, i förhållande till fri vilja och vår förmåga att fatta beslut i relation till yttre omständigheter eller sociala strukturer. Kolnai (1968) lyfter bland annat att praktiska beslut inte enbart handlar om att välja det bästa alternativet, utan en individ måste ofta ta hänsyn till många olika saker samtidigt. Den fria viljan i denna kontext, i relation till beslutsfattande, styrs inte enbart av rationella överväganden utan också av mer komplexa och godtyckliga faktorer. Även Binder (2019) belyser hur *agency* kan ses som individens förmåga att fatta beslut utifrån sina egna värderingar och preferenser. Preferenserna kan förändras beroende på vad individen värderar samt hur denne hanterar sina olika intressen (Binder 2019). Detta belyser hur socialarbetarens handlingsutrymme och val är kopplat till just moraliska och normativa aspekter.

Begreppet handlingsfrihet och handlingsutrymme betraktas således som synonyma, och fortsättningsvis används därför det sammanfattande begreppet handlingsfrihet. Undantag är i direkta citat och då en specifik författare uttrycker något av begreppen.

3.3 Lipskys teori i praktiken

Evans (2011) kritiserar Lipskys teori och menar att den saknar djup och komplexitet som ofta präglar det byråkratiska arbetet. Han håller med Lipsky i att det finns problem med hur ledningen kontrollerar och styr den handlingsfrihet som gräsrotsbyråkrater har, men anser att Lipsky inte tillräckligt beaktar hur socialarbetarens professionella status också påverkar deras handlingsfrihet. Enligt Evans (2011) tar inte Lipskys teori hänsyn till de maktrelationer inom byråkratin samt hur auktoritet kan påverka beslut och handlingar hos de som arbetar på gräsrotsbyråkratsnivå. Evans (2011) drar slutsatsen att Lipskys teori är otillräcklig eftersom den inte tar hänsyn till professionalismens betydelse. Enligt Evans (2011) behövs ett mer omfattande perspektiv som även inkluderar socialarbetarens utbildning, etiska normer och professionella status, och hur dessa faktorer påverkar deras handlingsfrihet och beslutsfattande. Evans & Harris (2004) diskuterar även hur gräsrotsbyråkraterns handlingsfrihet framställs som en självklar och bra sak. Här förs ett alternativt argument fram, handlingsfriheten i sig är varken bra eller dålig. Under vissa omständigheter kan det vara centralt men i andra fall kan det vara en möjlighet till professionellt maktmissbruk. Evans & Harris (2004) menar också att det inte nödvändigtvis är så att ett ökat antal regler och förordningar bör likställas med att gräsrotsbyråkrater får mindre handlingsfrihet eftersom det ofta finns möjlighet till tolkning av regler och riktlinjer.

Johansson (2007) diskuterar gräsrotsbyråkrati och deras handlingsfrihet genom att utmana synen på att deras handlingsfrihet och deras handlande i praktiken har en stor inverkan på den offentliga politikens utformning. Johansson (2007) utgår istället från de organisatoriska sammanhang som gräsrotsbyråkrater befinner sig i. På så vis betonar han inte handlingsfriheten lika starkt som Lipsky, utan ser snarare på faktorer som kan påverka detta och hur det kan variera beroende på arbetsuppgiftens karaktär och utformning. Johansson (2007) beskriver hur lagstiftningen över tid har ändrat karaktär. Traditionellt har lagstiftningen tidigare varit striktare och myndigheter och enskilda handläggare har inte haft så stor handlingsfrihet. Den nya typen av lagar anger istället de allmänna ramarna för förvaltningsverksamheten inom en samhällssektor. Precisering och tillämpningen görs sedan av myndigheterna själva.

Vidare beskriver Johansson (2007) att en klient måste omvandlas till en form som passar organisationen. Klienten blir därmed en organisatorisk konstruktion som för organisationen blir ett hanterligt format som sedan kategoriseras och placeras i den administrativa kategori som är specialiserad för att möta dess behov. Institutionaliseringsen spelar här en central roll. När detta är gjort har individen fått en byråkratisk identitet, och det blir först då möjligt för organisationen att ta sig an dennes ärende. Johansson (2007) beskriver på samma sätt som Svensson, Johansson & Laanemets (2021) att agera som gräsrotsbyråkrat innebär att samtidigt vara organisationsrepresentant och människa. Johansson (2007) menar att detta är en inbyggd konflikt i rollen som gräsrotsbyråkrat. Däremot belyses att avvägningen mellan personligt och byråkratiskt beteende beror på hur de administrativa kategorierna styr relationen. Därmed blir det en fråga som handlar om avvägningen inom rollen som gräsrotsbyråkrat och inte en konflikt mellan olika roller. Förhållandet mellan klient och gräsrotsbyråkrat är asymmetriskt. För gräsrotsbyråkrater är varje enskild klient en i mängden, medan det för klienten på ett helt annat sätt är fråga om en i någon mån unik kontakt. Relationen är därför rimligtvis mer central för klienten än för tjänstemannen. Johansson (2007) påpekar även att gräsrotsbyråkrater ofta har hemmaplan, vilket är ytterligare en faktor som stärker det asymmetriska förhållandet. Gräsrotsbyråkrater är mer bekanta med organisationens struktur och process, medan klienten ofta saknar denna kunskap. Klienten behöver därmed lägga ner

tid på att uppsöka organisationen och ta sig igenom administrativa processer. Klienten har dessutom ofta begränsad förståelse för vilka rättigheter och skyldigheter som denne har i förhållande till organisationen och vilka regler och bestämmelser som finns.

Gräsrotsbyråkratens utrymme för självständigt handlande i förhållande till organisationen innebär att klienten ändå har en viss möjlighet att få gehör för egna synpunkter och särskilda omständigheter. Johansson (2007) betonar att klienten är i underläge men inte helt hjälplös, det vill säga att både klient och gräsrotsbyråkrat har en viss handlingsfrihet. Däremot är det de strukturella faktorerna inom vilka ramar relationen äger rum som avgör dess karaktär. Sådana strukturella faktorer kan variera över tid och mellan organisationer (Johansson, 2007).

Inför fortsättningen kommer två faktorer att särskilt beaktas: (1) fler regler och förordningar minskar inte automatiskt gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet; och (2) institutionalisering och organisatorisk kontext påverkar handlingsfrihet. Dessa kommer, tillsammans med övriga delar, finnas med i det fortsatta arbetet.

4. Metod

Följande avsnitt handlar om hur uppsatsen genomförts, det vill säga de metodologiska avvägningar som gjorts under arbetet med studien. Avsnittet inleds med en redogörelse för studiens population, följt av det tillvägagångssätt som använts för att samla in data. Därefter beskrivs analysgenomförandet och de etiska överväganden som tagits i beaktande. Avslutningsvis redogörs för arbetsfördelningen i samband med genomförandet av studien.

4.1 Population

Eftersom syftet med studien var att undersöka socialarbetares upplevelser av stödsystemet för våldsutsatta kvinnor, bedömdes intervjuer vara den mest lämpliga metoden eftersom det möjliggör en djupare förståelse för deltagarnas upplevelser, åsikter och perspektiv (Bryman 2018). Socialarbetare besitter central och omfattande kunskap om stödsystemet, vilket gör deras perspektiv värdefullt för att kunna besvara studiens frågeställningar och syfte.

I början av november 2024 skickades därför 60 mejl till olika kommuner i södra Sverige för att påbörja rekryteringen av intervjupersoner. Kontaktuppgifter till verksamheterna hittades via deras hemsidor. Åtta socialarbetare uttryckte efterhand intresse och möjlighet att delta i intervjuerna, och de fick sedan ytterligare information om studien. Därefter bestämdes plats för intervju utifrån deras önskemål. Samtycke från enhetschef eller motsvarande har inhämtats från alla intervjupersoner.

Vi använde oss alltså av ett målstyrt urval (*purposive sampling*), ett urval som inte eftersträvar en slumpmässighet. Bryman (2018) diskuterar detta och beskriver syftet med målstyrda urval som att strategiskt välja ut deltagare, så att deltagarna är relevanta för forskningens syfte och frågeställningar. Förutsättningarna för att delta i intervjuerna var att intervjupersonen arbetar med våld i nära relation, eller har gjort det tidigare vilket samtliga gjort under en arbetslivserfarenhet på mellan 1 och 21 år, det vill säga god variation. Under intervjuprocessen ledde de första intervjuerna till nya kontakter, mer specifikt snöbollsurval (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2022).

4.2 Datainsamling

Vi genomförde semistrukturerade intervjuer utifrån intervjuguide (se bilaga 2) bestående av sex frågor. Genom att använda intervjuguiden säkerställde vi att alla huvudfrågor vi hade planerat att ta upp blev behandlade i intervjuerna. Vid en semistrukturerad intervju är teman och huvudfrågor definierade på förhand, men det finns utrymme för avvikelser från guiden under intervjun (Justesen & Mik-Meyer 2011). Bryman (2018) påpekar att en fördel med semistrukturerade intervjuer är att intervjupersonen inte blir placerad i ett fack på förhand. Därmed uppnås en djupare förståelse för intervjupersonens egna perspektiv. Vi upplevde även att den öppna intervjustrukturen gav intervjupersonerna större frihet till att uttrycka och lägga fokus vad de upplevde var centralt att ta upp om stödsystemet för våldsutsatta, och sina egna upplevelser av systemet.

Utformningen av vår intervjuguide gjordes genom att först skriva ner alla frågor som ansågs relevanta för att besvara studiens frågeställningar, och formuleringarna växte fram i samband med att vi läste in oss på litteraturen inom vårt valda forskningsområde. Under detta användes Brymans (2018:565) rekommendation om att ställa oss själva frågan: "Vad måste jag veta för att kunna besvara mina olika forskningsfrågor?". Vikt lades vid att inte göra frågorna i intervjuguiden alltför specifika, vilket Bryman (2018) menar är centralt för att intervjupersonerna ska kunna berätta om sina upplevelser på ett fritt sätt.

Vi använde således öppna frågor vilket ledde till att intervjupersonerna berörde olika perspektiv. Genom att lyssna till deras svar och ställa följdfrågor kunde vi fördjupa oss i olika aspekter av ämnet. Intervjuerna täckte därmed ett brett spektrum av områden relaterade till stödsystemets funktion och utmaningar. Öppna frågor gör det möjligt att få en djupare förståelse för vad som är centralt för respondenten och kan ge varierande och mer nyanserade svar. En nackdel med öppna frågor är dock att de kan leda till att respondenten talar länge eller avviker från ämnet (Bryman 2018). För att hantera detta har vi som intervjuare hjälpt respondenterna om det behövs, att hålla sig till de ämnen som efterfrågas.

Av våra åtta intervjuer genomfördes fyra digitalt via Zoom, och fyra vid fysiska möten. Att använda digitala plattformar för att utföra intervjuer har både för- och nackdelar. Ahrne & Eriksson-Zetterquist (2022) beskriver att intervjuer som genomförs över digitala program är tidsbesparande samt kan öka flexibiliteten i intervjun. Att ha intervjuerna över Zoom fungerade i de fall där deltagarna hade ont om tid eller var upptagna. Bryman (2018) beskriver även att digitala program är en fördel när intervjuer utförs med ett geografiskt avstånd. Eftersom vi intervjuade socialarbetare i södra Sverige var detta även användbart för oss, då det breddade vårt urval. Bryman (2018) belyser nackdelar med att använda digitala program, främst problem med uppkoppling eller kunskap om teknologi hos deltagarna. Dessa problem uppstod inte i vårt fall, men en nackdel som vi noterade var att intervjuerna via Zoom tenderar att bli något mer kortfattade än de intervjuer som genomfördes fysiskt. I mitten av december 2024 hade alla åtta intervjuer genomförts. Dessa intervjuer utgör således det empiriska materialet för analysen.

4.3 Analysgenomförande

Efter genomförande av intervjuerna transkriberades dessa i så nära anslutning till själva intervjun som möjligt. Inspelning och transkribering av intervjuer är enligt Bryman (2018) centralt eftersom det förbättrar minnet av vad som sagts, gör det möjligt att kontrollera eventuella omedvetna tolkningar kring vad intervjupersonen sagt och minimera riskerna för

omedvetna fördomar kring ämnet. Bryman (2018) påpekar dock att en risk med att spela in sina intervjuer är att intervjupersonen kan känna sig hindrad av vetskapen om att allt den säger spelas in. För att motverka detta frågade vi samtliga intervju personer i förväg om det var okej att vi spelade in och betonade att inspelningen enbart användes för transkribering.

Under de två första intervjuerna som vi genomförde antecknade den ena medan den andra ledde i intervjun. Denna uppdelning var en fördel tidsmässigt när vi skulle transkribera intervjuerna eftersom det då redan fanns en del anteckningar att utgå från. Däremot upplevde vi att den som antecknade fick en mer passiv roll under intervjun och fokuserade mer på att anteckna, vilket resulterade i att den andra fick ta en större roll i att driva intervjun framåt. Vi valde därför att justera vår strategi inför den tredje intervjun. Vi bestämde då att båda skulle lyssna under samtalen utan att den ena fokuserade på att anteckna samtidigt. Detta möjliggjorde utrymme för bättre och fler följdfrågor samt en mer engagerad intervju. En annan utmaning med transkribering som Bryman (2018) nämner är att det är en tidskrävande process, vilket vi också märkte av eftersom vi redan har begränsat med tid på oss att skriva arbetet. Trots detta ansåg vi att transkriberingen var central att göra, för den efterföljande tematiska analysen.

När samtliga intervjuerna hade transkriberats påbörjades analysarbetet där vi använde oss av en tematisk analys genom att först läsa igenom samtliga intervjuer. Detta var effektivt för att få en överblick av materialet samt för att fånga upp olika teman som kunde framträda. Som Rennstam och Wästerfors (2022) rekommenderar, bekantade vi oss med vårt material genom att läsa igenom det flertalet gånger, vilket underlättade för att sedan kunna börja identifiera och organisera relevanta teman. Att sortera materialet är enligt Rennstam och Wästerfors (2022) centralt, eftersom det annars kan bli oöverskådligt och svårt att hantera. För att undvika att intervjufrågorna och rubrikerna skulle påverka vår kodning valde vi att ta bort dessa från materialet. På så sätt blev det enklare att sortera materialet utifrån vad det faktiskt innehöll. Detta underlättade analysen eftersom våra intervju personer kunde komma med intressanta tankar kring ett tidigare tema under en ny fråga.

Inledningsvis läste vi intervjuerna var för sig och markerade de teman som framträdde och som vi ansåg var relevanta för studien, alltså initial kodning (Rennstam & Wästerfors 2022). Därefter påbörjades det gemensamma arbetet med att jämföra och sammanställa våra teman och den insamlade empirin. Vi jämförde då våra anteckningar och diskuterade oss fram till en gemensam uppsättning teman genom användning av fokuserad kodning eftersom ett mönster av olika teman börjat framträda. Som Rennstam & Wästerfors (2022) påpekar är det inte alltid de teman som framträder mest frekvent som är de mest intressanta. Ibland är det mer intressant att poängtera de ämnen som bryter mot normen i empirin. Mindre frekvent förekommande mönster kan vara de som ger nya insikter. Därför fokuserade vi inte enbart på de mest förekommande teman, utan försökte fokusera både på de direkt observerbara och uttalade aspekterna av empirin och de underliggande och dolda aspekterna av empirin. Både Rennstam & Wästerfors (2022) och Bryman (2018) påpekar att oavsett vad som väljs ut är det centralt att låta empirin beskriva fenomenet, istället för att låta teorin forma empirin. Därför kan teorival och empirianalys gå hand i hand under detta skede av arbetet när vi tolkade mönstren genom att se på hur olika teman förhöll sig till varandra och hur de tillsammans bidrog till att belysa vårt forskningsproblem. Utvalda teman presenteras i resultat och analys.

4.4 Etiska överväganden

All forskning måste följa de forskningsetiska principer som finns för att säkerställa att studien genomförs på ett sätt som inte orsakar skada för deltagarna eller andra involverade.

Vetenskapsrådet (2024) beskriver sju centrala principer för etik: att göra gott, att inte skada, att respektera självbestämmande, att upprätthålla rättvisa, konfidentialitetskravet, informationskravet och samtyckeskravet. I Vetenskapsrådet (2017) presenteras även nyttjandekravet som inte återfanns i Vetenskapsrådets senaste utgåva av "God Forskningsssed", därför har tidigare utgåva från 2017 använts för denna del.

Att göra gott och att inte skada innebär att undersökningen ska utveckla ny kunskap som kan komma till nytta på olika sätt. Vi bedömer inte att deltagarna i denna studie riskerar att skadas. Även om vi skriver om en särskilt utsatt grupp, är det inte den gruppen vi har använt oss av för att samla information om gruppen. Genom att samla information från socialarbetare, snarare än direkt från utsatta kvinnor, minimerar vi risken för att dessa individer utnyttjas eller utsätts för ytterligare belastning. Vi är däremot medvetna om att det finns en risk att ämnet vi behandlar kan väcka starka känslor och potentiellt uppröra de deltagande. De som har deltagit i studien är professionella inom området och arbetar dagligen med våld i nära relation. De har därför erfarenhet av att arbeta med de svåra och känsliga frågor som behandlas i studien. Detta bedöms minska risken för allvarliga negativa konsekvenser. Vetenskapsrådet (2024) betonar även konfidentialitetskravet som innebär att information ska hanteras på ett sådant sätt som gör att utomstående inte kan ta del av det. I denna uppsats har konfidentialitetskravet beaktats genom att inspelade intervjuer samt transkriptioner förvaras säkert och intervjupersonernas identiteter har endast varit kända för uppsatsförfattarna.

Att respektera självbestämmande (autonomi) innebär att forskaren ska ge tydlig information om vad deltagandet innebär samt låta deltagaren bestämma själv om den vill delta. Om deltagaren inte kan ta ett informerat beslut om deltagande, behöver forskaren ta hänsyn till detta. Vetenskapsrådet (2024) betonar även informations- och samtyckeskravet, som innebär att individer ska informeras samt samtycka innan de deltar i forskning. Informerat samtycke innebär att individen ska ha förstått det de samtycker till och är en grundläggande princip inom forskningsetik. Både informations- och samtyckeskravet har beaktats. Skriftligt samtycke från deltagaren och enhetschef har inhämtats för samtliga åtta intervjuade. I resultat- och analysdelen kommer de intervjuade att anonymiseras. Vidare har alla deltagande fått information om studiens syfte, upplägg samt att den eventuellt kommer att publiceras i databasen DIVA. Vi har strävat efter att ge en tydlig och fullständig information om vad deltagandet innebär, inklusive eventuella risker och fördelar. Deltagarna fick även information om att de när som helst kan avbryta sitt deltagande under studiens gång utan att behöva förklara sig samt möjligheten att begära att deras deltagande gallras även efter intervjun. Detta stärker deras självbestämmande och att de kan känna sig trygga i sin rätt att välja att delta eller avbryta. Vetenskapsrådet (2017) lyfter även nyttjandekravet som innebär att informationen som framkommit endast får användas till det ändamålet som angetts för studien och som deltagarna gett samtycke till. Detta krav har beaktats genom att den insamlade informationen endast används för det syfte som angavs i informationsbrevet, vilket deltagarna gav sitt samtycke till.

Att upprätthålla rättvisa innebär att säkerställa en rättvis fördelning av både risker och nytta. Individer och grupper som utsätts för risker i samband med forskningen bör få ta del av den nyttan som forskningen leder till (Vetenskapsrådet 2024). Vi bedömer inte att deltagandet i

vår studie har några särskilda risker eftersom vi intervjuar professionella om deras arbete, och inte de kvinnor som utsatts för våld. De socialarbetare som deltagit i vår studie får möjlighet att bidra med sina erfarenheter och synpunkter, samtidigt som resultatet kan bidra till att stärka och utveckla det stöd som erbjuds för våldsutsatta kvinnor.

4.5 Arbetsfördelning

Uppsatsen har skrivits i ett delat dokument. Julia har haft ett större ansvar för metoden och Wilma för teorin. Vi har båda två läst all litteratur och gett varandra stöd i båda delarna. I övrigt har vi arbetat gemensamt med uppsatsens övriga delar. Vi har båda deltagit vid samtliga intervjuer och handledningstillfällen. Transkriberingarna delades lika så att båda gjort fyra stycken var.

5. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras resultatet och analysen av intervjuerna. De åtta socialarbetare som intervjuats för denna studie har en arbetslivserfarenhet mellan 1 och 21 år. Intervjuperson 3 arbetar inte med myndighetsutövning på samma sätt som de resterande intervjupersonerna, utan arbetar på en samtalsmottagning där både våldsutsatta och våldsutövare får stöd. Anledningen till att vi inte ger en mer ingående beskrivning av våra intervjupersoner är för att vi vill säkerställa deras anonymitet. I den fortsatta texten benämns intervjupersonerna som IP (intervjuperson) och numreras 1-8. Avsnittet är strukturerat kring de teman som framkommit genom den tematiska analysen av materialet. Det första temat behandlar samsjuklighet och delas in i två underteman: bristen på skyddade boenden och en ny lagstiftning för skyddade boenden. Det andra temat fokuserar på de styrkor och möjligheter som finns i stödsystemet, medan det tredje temat lyfter fram de brister som har identifierats i stödsystemet. Det fjärde temat handlar om samverkan mellan olika aktörer innehållande tre underteman: välfungerande samverkan, bristande samverkan och sekretess mellan myndigheter. Avslutningsvis handlar det femte temat om olikheter i stödsystemet mellan kommuner.

5.1 Samsjuklighet

Ett tema som var särskilt framträdande i intervjuerna var våldsutsatta kvinnor med en samsjuklighet, där det framkom att det fanns brister och begränsningar i insatsstöd. Samsjukligheten nämndes främst i relation till två aspekter: brist på skyddade boenden och en ny lagstiftning som har medfört ett flertal förändringar inom de skyddade boendena. Detta avsnitt har därför delats in i två underrubriker utifrån detta.

5.1.1 Bristen på skyddade boenden

Hos personer där det förekommer samsjuklighet framhålls svårigheter i att hitta skyddade boenden. De våldsutsatta kvinnorna riskerar därmed att falla mellan stolarna eftersom det inte alltid finns skyddade boenden som kan ta emot dem. IP 1 lyfter följande:

Något som jag tänker som kan vara frustrerande, just med klienter som är samsjukliga, att många skyddade boenden inte tar emot dem. Det finns inte skyddade boenden som tar emot klienter med för stora omsorgsbehov till exempel. Det finns väldigt få boende som tar emot personer med missbruksproblematik, man kan lösa det ibland genom att man placerar dem på ett missbruksboende eller behandlingshem om

det är det som är det största problemet. Men sen är det också svårt att säga vad som är hönan och vad som är ägget. Missbrukar man för att man är utsatt för våld och för att kunna stå ut med våldet, eller är våldet en konsekvens av sitt missbruk? (IP 1)

I citatet uttrycks en frustration över att det finns för få boenden som tar emot kvinnor med missbruksproblematik eller förstora omsorgsbehov. Ett kompletterande problem kan vara att enligt Socialstyrelsen (2020) är det totalt 62 procent av de skyddade boendena i Sverige som uppger att de kan ta emot personer med fysisk funktionsnedsättning, 65 procent anger att de kan ta emot personer med psykisk funktionsnedsättning. På de flesta boenden krävs att personen har förmåga att klara av och hantera sin vardag självständigt. Vidare uppgav 22 procent att de kan ta emot personer med missbruksproblematik. En anledning till detta är att många skyddade boenden tar emot barn, det anses därför inte lämpligt att ta emot personer med missbruk- och beroendeproblematik. Däremot finns det fler skyddade boenden som tar emot kvinnor som har haft en missbruksproblematik och som behöver stöd i sin drogfrihet. Ett krav då är att det ska finnas en etablerad kontakt med missbruks- och beroendevården (Socialstyrelsen 2020). Denna statistik belyser den verklighet som IP 1 beskriver, särskilt svårigheterna i att hitta boende som kan ta emot personer med missbruks- och beroendeproblematik. Däremot belyser IP 1 även en annan komplex diskussion, närmare bestämt i fråga om orsaker och konsekvenser. Hönan och ägget handlar om att försöka förstå orsak och verkan i situationer där flera faktorer samverkar. Detta gör det svårt att peka ut en ursprunglig källa till samsjuklighet, eftersom dessa faktorer kan förstärka varandra. Ekström (2012) beskriver att kvinnor med missbruks- och beroendeproblematik är en av de mest utsatta grupperna, deras livssituation riskerar att leda till en ökad risk för våld, och de kan ha svårare att få hjälp. Det finns få skyddade boenden för kvinnor med missbruksproblematik. Dessutom kan missbruksproblematik binda kvinnan hårdare till sin våldsutövare vilket gör det svårare för kvinnorna att vända sig till socialtjänsten om hjälp (Ekström 2012). Detta speglar citatets diskussion om att våld och missbruk kan vara svårt att åtskilja, och att missbruket kan vara en reaktion på våldet.

Vidare går citatet att koppla till det Lipsky beskriver om att gräsrotsbyråkrater arbetar under resursbegränsningar. Resurserna inom organisationen kan vara otillräckliga, vilket påverkar gräsrotsbyråkratens möjlighet att hjälpa klienterna på bästa sätt (Lipsky 2010). Enligt Socialstyrelsen (2020) har skyddade boenden behövt avvisa personer på grund av platsbrist eller annan orsak. Anledningarna som beskrivs som annan orsak till att avvisa personer som söker plats handlar om att personen inte tillhör målgruppen för det skyddade boendet eller att personer har mer behov av omfattande stöd och skydd som det skyddade boendet inte har resurser att ta emot (Socialstyrelsen 2020). Detta innebär att personalen måste göra val om vilka som kan få hjälp baserat på de tillgängliga resurserna och därmed prioritera vissa grupper framför andra. Detta kan leda till att personer med mer komplexa behov, som de med samsjuklighet, inte får det stöd som de behöver. IP 4 nämner även svårigheter i samverkan vid våldsutsatthet och missbruksproblematik:

(...)samverkan i förhållande till vissa enheter, till exempel vuxenheten som jobbar gentemot missbruk och beroende. Där behöver man ha en annan samverkan i förhållande till hur man hjälper kvinnor eller män för den delen, som är våldsutsatta och samtidigt har missbruk. För att där är det inte glasklart hur vi hjälper de här personerna och det är lätt att de faller mellan stolarna. Någonstans så är det ju så att man kanske behöver stöd för missbruk och våld i ett. De boende är väldigt svåra för oss att hitta som jobbar på våldet. Dem finns ju inte heller renodlat för dem som

jobbar med missbruk. Där behöver vi kanske gå in med något gemensamt. (IP 4)

IP 4 framhåller också de utmaningar och brister som finns i hur socialtjänsten hanterar personer med både missbruk- och beroendeproblematik och som även är våldsutsatta. Dessa individer riskerar att hamna mellan olika system där det inte är tydligt hur socialtjänsten på bästa sätt kan hjälpa dem. Detta tyder på att det är svårt att hitta en enkel lösning eftersom dessa individers behov är sammansatta och komplexa. Citatet belyser även det som Lipsky (2010) beskriver om gräsrotsbyråkrater förväntas vara öppna för att hantera särskilda fall, som exempelvis våldsutsatta med samsjuklighet, men där det inte finns någon enkel eller standardiserad lösning. De förväntas skapa individuellt anpassade lösningar, trots att det kanske inte finns tillräckliga resurser eller etablerade policys för att stödja kvinnor med samsjuklighet, vilket skapar utmaningar för gräsrotsbyråkrater. Detta har en koppling till vad både Ekström (2012) och Mattsson (2011) framhåller om vikten av att förstå hur flera olika faktorer såsom kön, etnicitet, funktionshinder och sexualitet påverkar en individs utsatthet för våld och dess konsekvenser. En mer mångfacetterad syn på den utsattheten skulle kunna innebära att olika hjälp och stödinsatser anpassas efter individens specifika situation och för att möta den mångfald av kvinnors erfarenhet av våld. Samtidigt påpekar Liang m.fl (2005) även vikten i att förstå hur kvinnan själv definierar sin situation, och att detta påverkar hennes vilja att söka hjälp och vart hon söker hjälp. En kvinna som är utsatt för våld och som har missbruksproblematik kanske inte definierar sig själv som en person med missbruk utan istället ser det som ett sätt att hantera stressande faktorer i livet, som att exempelvis vara utsatt för våld. Här blir gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet, tolkning och bemötande avgörande (Lipsky 2010). Gräsrotsbyråkrater är en central länk mellan klientens behov och de offentliga tjänster som tillhandahålls (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021).

Sammanfattningsvis är det alltså få boenden som tar emot våldsutsatta med samsjuklighet, och det saknas alltså anpassade boenden för denna grupp. Vidare kan det vara svårt att avgöra om exempelvis missbruksproblematiken är en följd av våldet eller tvärtom, vilket kan göra det svårt att organisera stödet.

5.1.2 Ny lagstiftning

Enligt Socialstyrelsen (2020) drivs 54 procent av Sveriges skyddade boenden ideellt, 37 procent bedrivs i privat regi och nio procent drivs av kommunerna. Denna statistik visar sådana förändringar som Ekström & Hvenmark (2022) belyser inom den svenska välfärden gällande den ökade privatiseringen. SKR (2024a) lyfter att den 15 februari 2024 beslutade riksdagen att anta regeringens proposition som bland annat innebar att skyddade boenden ska bli en ny placeringsform som omfattas av tillståndsplikt och kvalitetskrav (Prop 2023/24:31). Lagen trädde i kraft den 1 april 2024, och medförde flera förändringar. För ideella och privata aktörer krävs det bland annat tillstånd från IVO, Inspektionen för vård och omsorg, för att få bedriva verksamhet i form av skyddat boende. Kommuner och regioner som driver skyddat boende i egen regi behöver anmäla detta till IVO. Den nya lagen ställer även krav på att det bland annat ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet och att det ska finnas personal i tillräckligt stor omfattning för att motsvara enskilda behov av stöd och hjälp. Även barnrättsperspektivet stärks eftersom barnet ska få ett eget individuellt beslut om insats. Detta innebär att barn som följer med vårdnadshavare till skyddat boende ska få en individuell utredning och bedömning av barnets behov (SKR 2024a). IP 8 belyste denna nya lagstiftning och vissa problem som har uppstått i samband med den:

En del kvinnojourer försvinner nu när de inte får IVO tillståndet har jag märkt. Och

det är ju synd, många som varit eldsjälar men som inte har resurserna till det. Det försvinner en del såna. Det är ju bra att man granskar och att det ska finnas socialsekreterare och så, men en del försvinner, de här eldsjälarna. (IP 8)

Citatet uttrycker en besvikelse över att vissa kvinnojourer försvinner eller har fått stänga ned på grund av att de inte uppfyller kraven som ställs för att få IVO-tillstånd. Citatet framhåller även hur ideellt arbetande personer, eller volontärer, kan vara centrala personer hos kvinnojourer och deras verksamhet. Helmersson (2017) och Hammare (2013) har belyst den förändring i syftet och rollen för kvinnojourerna. Ursprungligen var kvinnojourrörelsen engagerade i opinionsbildning och i att driva frågor som rörde kvinnors rättigheter och riktade kritik mot samhällsstrukturer. Idag har kvinnojourerna blivit mer integrerade i det offentliga systemet och är därmed inte lika fristående som de tidigare har varit. Helmersson (2017) framhåller att denna professionalisering har skapat en konflikt där kritiker menar att detta kan innebära att kvinnojourer tappat sitt ursprungliga engagemang och istället blir en del av det offentliga systemet som reproducerar samma strukturer som de tidigare har försökt att förändra.

Ekström & Hvenmark (2022) och Hammare (2013) lyfter den ökade privatiseringen och hur den har bidragit till att offentliga upphandlingar har blivit centrala. Ideella organisationer konkurrerar idag om kontrakt, där pris och kvalitet styr upphandlingarna. Det har medfört högre krav på striktare utvärdering och kontroll av de ideella organisationerna. Vidare lyfter Hammare (2013) att anställda inom ideella organisationer upplever att det finns brister i kompetensen, både hos sig själva och hos kollegor. De anställda uttrycker en vilja i att utöka kompetensen. Däremot belyser Hammare (2013) en möjlig tolkning av den upplevda kompetensbristen och menar att det inte nödvändigtvis handlar om en ren brist på kompetens utan snarare om ett avståndstagande från professionellt socialt arbete. Ideella organisationer kan ha en mer frivillig och samhällsengagerad syn på sitt arbete (Hammare 2013). Upplevelsen av brist på kompetens kan också relateras till en större känsla av otillräcklighet, liknande den som Lipsky (2010) beskriver att gräsrotsbyråkrater kan uppleva när de inte får de stöd som de behöver från chefer eller brister i de organisatoriska resurserna. Av dessa gräsrotsbyråkrater kan tolkas att en ökad kompetens skulle kunna minska generella resursbrister och ge dem verktyg för att hantera komplexa situationer på ett bättre sätt. Ökad kompetens skulle alltså kunna vara ett sätt för att kompensera det bristande organisatoriska stödet. IP 1 framhåller både negativa och positiva aspekter med de nya kraven och lyfter även de utmaningar som följer med dessa förändringar:

Det kom en ny lag om att man behövde ha det här tillståndet för att få driva skyddade boenden där barn ska placeras. Då behöver man uppfylla vissa krav, och det gör att vi är i en övergångsfas nu. Jättemånga skyddade boenden och framför allt de ideella verksamheterna kvinnojourer och sånt har fått lägga ner på grund av det inte tidigare ställts krav på en viss personalstyrka och liknande. Det är mycket krav vilket är positivt, men i den här övergången så har man inte utvärderat hur många som kommer klara av det här kraven, så nu har jättemånga skyddade boenden lagts ner och det har inte hunnit komma nya i samma takt som vi behöver. (...) Samverkan med barn och ungdom har blivit bättre och blivit mer, särskilt utifrån den nya lagstiftningen. Det har tvingats på lite mer samverkan, vilket är positivt. (IP 1)

I det här citatet påtalas en övergångsfas som påverkar både ideella organisationer och skyddade boenden generellt, men även socialarbetare inom socialtjänsten på grund av att det

just nu är svårt att hitta skyddade boenden. Däremot lyfts att de nya kraven också kan ses som något positivt. Delvis utifrån att det ställs högre krav på personalkompetens, men även att de har behövt samverka mer med barn och ungdom på grund av att barnen som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende ska få beslut om en egen insats. Övergångsfasen belyser det Lipsky (2010) beskriver om att lagar och regler är föremål för förändring. Förändringar i lagar riskerar att skapa en situation där utförande aktörer, såsom gräsrotsbyråkrater, behöver navigera i en komplex verklighet. Att skyddade boenden har behövt stänga ner och att det inte hunnit komma nya i samma takt visar dessutom på de eventuella svårigheterna i att navigera i en komplex verklighet där det samtidigt råder resursbrist. Vidare lyfter citatet en positiv aspekt i förändringen genom den tätare samverkan med barn och ungdom. Detta kan ses som önskan och en medvetenhet om behovet av bättre samverkan med denna enhet.

Sammanfattningsvis upplever socialarbetare både utmaningar och förbättringar med den nya lagstiftningen. Nedlagda skyddade boenden och kvinnojourer har dock skapat problem, men samtidigt har mer samverkan lett till positiva förändringar, såsom mer samverkan med barn och ungdom.

5.2 Styrkor och möjligheter i stödsystemet

I följande avsnitt presenteras styrkor och möjligheter i stödsystemet för våldsutsatta kvinnor. Intervjupersonerna lyfte olika aspekter vid frågan om positiva delar av stödsystemet, vilket kan bero på deras varierande erfarenhet och perspektiv. Vad som anses fungera bättre kan också vara kopplat till socialarbetarens egna värderingar och preferenser, något som även Binder (2019) tar upp. IP 2 ger exempel på en styrka inom stödsystemet:

Det jag tycker vi är bra är att vi är väldigt tillgängliga, man kan få hjälp snabbt. Vi hade egentligen kunnat ge hjälp inom en timme, liksom om någon ringer in så hade vi kunnat placera någon väldigt snabbt. (IP 2)

Av citatet framgår att IP 2 upplever att deras möjlighet till att snabbt kunna ge stöd och hjälp, är en styrka inom stödsystemet för våldsutsatta kvinnor. Detta går i linje med vad Kjellberg (2023) anser som en central faktor för att stödsystemet ska fungera på ett bättre sätt, framför allt för de kvinnor som är utsatta för grovt fysiskt våld eftersom det främst är det våld som riskerar att bli dödligt. Kjellberg (2023) diskuterar att när våldsutsatta kvinnor tar steget och söker stöd är de som mest mottagliga för stödinsatser. Denna uppbrottsfas är dessutom farlig för en våldsutsatt person (NCK 2024b). Kjellberg (2023) menar därför att snabbt stöd kan vara avgörande för att en kvinna ska hinna ta sig ur sin våldsamma relation utan att bli utsatt för dödligt våld. Den snabba tillgången till stöd kan ses som ett uttryck för gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet eftersom det visar på självständighet och flexibilitet hos socialarbetare (Lipsky 1969). Vidare framhåller IP 4 en central faktor för att stödsystemet ska fungera:

Vi har någonstans haft fördelen att ha en lyhörd ledning och politik. Så det som vi har föreslagit, dessa insatser vill vi ha, vi ser de här fördelarna och så här behöver vi jobba, det har man i vissa lägen ifrågasatt, men mer för att man ska ha en förståelse och så att man ska veta varför vi gör som vi gör. Inte för att vi ska göra annorlunda, och sen har man accepterat de lösningar som har varit. (IP 4)

IP 4 beskriver en lyhörd ledning som anpassar verksamhetens insatser efter det som socialarbetare efterfrågar. Detta skapar förutsättningar för socialarbetare att erbjuda stöd och insatser som är anpassade efter vad de ser för behov hos de våldsutsatta kvinnorna. Detta citat kan också sättas i kontrast till Lipskys (2010) teori där han beskriver hur gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet begränsas av lagar, regler och föreskrifter som beslutas i den politiska processen. Enligt Lipsky (2010) ställs gräsrotsbyråkrater inför krav från politiska grupper på hur arbetet ska utföras, vilket kan skapa en paradox. Gräsrotsbyråkrater möter medborgarna i utförandet av sitt arbete och kan därmed anses ha en bättre förståelse för klientens behov, men är samtidigt begränsade av politiska och organisatoriska regler. Utifrån citatet kan det här snarare ses som att socialarbetare har ett stort inflytande på hur arbetet utformas genom en lyhörd ledning, vilket har uppfattats som en central faktor för att utforma ett fungerande stödsystem för de våldsutsatta. Ekström & Hvenmark (2022) belyser att socialsekreterare, personal på skyddade boenden och våldsutsatta kan ha en annan syn på vad som utgör god kvalitet i välfärdstjänster än vad ledning och beslutande politiker kan ha. Av citatet kan tolkas att även socialarbetares perspektiv och synpunkter beaktas, vilket har bidragit till att skapa ett mer öppet och anpassningsbart system. Vidare beskriver IP 3 vikten av att anpassa insatser efter individens behov:

Det som funkar bra, det är ju att vi har möjlighet att ge tid, alla behöver ju inte lika mycket tid. (...) Insatserna blir på det viset anpassade efter behoven, så vi behöver inte säga så här "du får 10 samtal, punkt." eller ens "du får 25 samtal, punkt." För en del blir kvar hos oss i flera år, en klient kom hit 2020 och är fortfarande kvar (...). En av dem som kom 2020 kommer en gång i månaden nu, så jag kan se hur det liksom, den här tiden att läka, tar lång tid. Så det är ju det bästa, att vi har möjlighet att anpassa efter individuella behov. (IP 3)

Detta citat framhåller att stödet anpassas efter hur klientens situation utvecklas över tid, vilket betonar att det är klientens individuella behov som styr hur insatsen utformas. Queen, Brackley & Williams (2009) beskriver uppbrottsprocessen på liknande sätt som IP 3, där frigörelsen och läkningen från våldsutövaren sker över tid och bör ses som en långsam process. Citatet belyser även hur den individuella anpassningen, i detta fall genom mängden samtal, ses som avgörande i relation till läkningsprocessen och hur stödsystemet på så sätt möjliggör ett flexibelt och långsiktigt stöd under hela denna process, vilket är centralt för att hjälpa kvinnan att återhämta sig och frigöra sig från sitt förflutna. Citatet kan förstås i relation till Lipskys (2010) teori om att handlingsfriheten som gräsrotsbyråkrater har är central för att kunna möta de enskildas behov. IP 5 belyser också en positiv uppfattning om stödsystemet och de resurser som finns tillgängliga:

Jag har upplevt att det är tillräckligt med stöd för de utsatta. Jag tänker att ibland är det så att i vissa ärenden så vill man ju inte placeras någonstans, utan då känner man bara att man behöver prata med någon utifrån sin våldsutsatta situation eller vill ha stöd i att bearbeta sin våldsutsatta situation. Så det är ju inte alltid man är i behov av en skyddsplacering. Sen så har vi ju även alternativ om att placeras i kommunen. Det tycker jag är väldigt bra, eller ett väldigt bra skyddserbjudande eller vad man ska kalla det för. (...) Så nej, jag är väldigt nöjd med de resurser som vi har i dagsläget. (IP 5)

Här framhålls bland annat möjligheten till att placera våldsutsatta kvinnor inom den egna kommunen som ett fungerande alternativ i stödsystemet. Citatet belyser även att de våldsutsatta kvinnornas behov av stöd skiljer sig, och alla våldsutsatta kvinnor inte behöver

alla insatser utan för vissa räcker det med att få prata om sin situation och sitt mående. Vidare belyser IP 3 en central del i återhämtningsprocessen som stödsystemet och socialarbetare kan bidra till för den våldsutsatta kvinnan:

De vill ju inte bara överleva, de vill ju leva, det är ju det. Och har du varit våldsutsatt kan det kännas som att du kämpar för att överleva, och att du har liksom tappat dina relationer och tappat dina vänner, tappat din självkänsla och så vidare och börjar hitta tillbaka det här. Det är liksom, det är väldigt stort, det är det verkligen. (IP 3)

Enander & Holmberg (2011) beskriver det traumatiska band som kvinnan kan knyta med våldsutövaren, ett band som kan vara svårt att bryta, dels på grund av känslor av skam och skuld, men även på grund av kontrollen som våldsutövaren har över den våldsutsatta. Queen, Brackley & Williams (2009) diskuterar även det beroendet kvinnan kan utveckla gentemot sin förövare, delvis på grund av att kvinnan blivit nedbruten av våldsutövaren, tills kvinnan tror att våldsutövaren är den enda kvinnan har. Till följd av detta kan kvinnan, när hon lämnar känna sig isolerad och ensam, vilket IP 3 lyfter på ett liknande sätt. Stylianou, Councilman-Carpenter & Redcay (2018) diskuterar även den isolering som kan ske till följd av att ha varit våldsutsatt. En isolering som kan leda till att kvinnan inte har vänner eller familj att prata med, och därför behöva vända sig till exempelvis socialtjänsten för att kunna bearbeta sin våldsutsatthet. Av citatet framgår att få hjälp att återbygga dessa områden är en central del av den möjlighet som stödsystemet kan erbjuda. Stylianou, Councilman-Carpenter & Redcay (2018), Liang m.fl (2005) och Kjellberg (2023) diskuterar även socialt stöd som en avgörande del för att kvinnan ska kunna ta sig genom sin situation och läka, ett socialt stöd som kan vara svårt att bygga upp om kvinnan varit isolerad från familj och vänner under en längre tid. IP 3 uttrycker att det inte bara handlar om att överleva eller hantera sin situation som våldsutsatt, utan även om att kunna leva ett meningsfullt liv efteråt. Detta är en central aspekt i att hjälpa våldsutsatta kvinnor i deras återhämtningsprocessen. Återhämtningen handlar alltså inte enbart om att få skydd och säkerhet, utan även hjälpa kvinnan att återfå kontrollen över sitt liv och börja leva ett meningsfullt liv efter våldet.

Sammanfattningsvis upplever socialarbetare stödsystemet som tillgängligt där hjälp kan ges snabbt och insatser anpassas utifrån den enskildes individuella behov. Samtidigt beaktas även de våldsutsatta kvinnornas långsiktiga behov av stöd.

5.3 Brister i stödsystemet

Till skillnad från möjligheter i stödsystemet, fanns det en mer samsyn kring vilka brister som fanns inom stödsystemet. Något som var särskilt framträdande under intervjuerna var att bristerna i stödsystemet var något många uppfattade låg utanför deras egen kontroll. Ett exempel på detta är följande citat:

Jag skulle nog önska, men det är samtidigt svårt, men jag skulle nog önska att man har fler samtal med kvinnan innan en placering sker men det går ju inte heller att bestämma själv. För jag som socialsekreterare kan ju inte komma och säga att vet du vad, jag behöver fler utredningssamtal med dig innan du kan placeras, ifall det är ett akut ärende. Så jag vet inte riktigt hur jag ska svara på den frågan för det finns mycket man kan förbättra samtidigt som omständigheterna kanske inte tillåter det. Det är komplexa ärenden, det är det. (IP 5)

I detta citat framhålls en av nackdelarna och komplexiteten med att jobba inom en akut verksamhet. IP 5 beskriver hur beslut i många fall behöver fattas snabbt, vilket kan leda till att önskvärda förberedelser såsom fler samtal inte hinner göras. Det kan därför vara svårt att göra en djupare och grundligare utredning innan en placering sker. Det framgår också en reflektion om att det inte alltid är möjligt att följa sina egna önskemål om mer tid när det är en kvinna som behöver placeras akut. Detta kan förstås genom de personliga förutsättningar som Lipsky (1969) beskriver att gräsrotsbyråkrater behöver för att uppleva att de utför sitt arbete ändamålsenligt. Enligt Lipsky (2010) är personliga resurser individuella förutsättningar såsom tillgång till stöd, tid och information, centralt för att gräsrotsbyråkrater ska kunna fatta välgrundade beslut och genomföra lämpliga åtgärder. I fall som citatet belyser, där det inte finns tid för en grundligare utredning i en akut situation som kräver en omedelbar åtgärd i form av skyddat boende, behöver socialarbetaren agera utan de personliga resurserna som rent optimalt skulle vara nödvändiga. Vidare belyser IP 4 även att arbetet med våld i nära relationer har varit en lågprioriterad fråga inom socialtjänsten:

Jag tycker att det är tydligt att detta är en fråga, som trots att den funnits inskriven i lagstiftningen under en väldigt lång tid, ändå är frågan som rent krasst är nyast för socialtjänsten att hantera. Och det märks, tycker jag, att den frågan har mindre prioritet än andra frågor. Detta gör att man också har mindre resurser. Inom denna kommun blev det aktuellt att jobba enbart med detta år 2017. (IP 4)

I det här citatet blir det tydligt att arbetet med våld i nära relationer är nytt för socialtjänsten, och att denna fråga inte har prioriterats i samma utsträckning som andra områden. Bristen på prioritering av våld i nära relation har lett till att socialarbetare inte har tillgång till tillräckliga resurser för att hantera frågan. Citatet återspeglar även det Enander (2014) beskriver om hur både det akademiska ämnet socialt arbete och det sociala arbetets praktik har kritiserats för att sent och under motstånd tagit till sig kunskap om våld mot kvinnor och våld i nära relationer. En orsak till detta kan vara att de nya perspektiven krockade med redan etablerade och tidigare starka perspektiv inom socialtjänsten. De då dominerande perspektiven var mer individfokuserade och systemteoretiska. Vidare kan det även berott på att de som först förde fram de nya perspektiven var aktiva inom kvinnojourer eller andra kvinnoörelser, och inte professionella eller akademiker. Det var först när samma erfarenhet och perspektiv fördes fram inom forskning som de fick legitimitet som något som måste beaktas i socialt arbete (Enander 2014). Även detta har en koppling till den paradox som Lipsky (2010) beskriver. Att externa aktörer såsom kvinnojourer har lyft fram och introducerat nya perspektiv inom socialtjänsten kan tolkas som att gräsrotsbyråkrater har en mer nyanserad förståelse för de praktiska och individuella behoven som finns i mötet med klienten, eftersom det är dem som arbetar närmast medborgarna. Beslutsfattare, som arbetar på mer övergripande nivåer, tenderar att ta hänsyn till andra faktorer och har inte samma förståelse för dessa behov. Detta i sin tur riskerar att skapa en lucka mellan de faktiska behoven i praktiken. IP 6 påvisar också resursbrister kopplat till arbetet med våld i nära relationer:

En brist kanske är att kunna tillgodose kvinnors behov av bostad. Det finns en del som kanske inte är utsatta för så grovt våld, om jag får lov att kategorisera det, men inte livshotande våld, men som skulle behöva komma från en partner men som inte kan av ekonomiska skäl, eller för att man inte har någon annan bostad. Man skulle behöva lättare få en annan bostad, antingen i vår egen kommun eller i någon närliggande. Ja, det är något som ofta hindrar uppåt. (IP 6)

Citatet belyser hur bristande bostadslösningar blir ett hinder för våldsutsatta kvinnor att lämna sin förövare. Det framgår en önskan om en enklare tillgång till andra typer av bostäder än enbart akutboenden. En central aspekt som lyfts är de ekonomiska hinder som kan bidra till svårigheter för kvinnan när det gäller att hitta en bostad, vilket ytterligare försvårar kvinnors möjligheter att lämna den våldsamma relationen. Detta kan ses som en direkt följd av den organisatoriska resursbrist som gräsrotsbyråkrater arbetar under (Lipsky 2010). Även om socialarbetaren önskar kunna hjälpa till mer, begränsas denne av det faktum att systemet saknar otillräckliga resurser, i detta fall bostäder.

Citatet går i linje med det Ekström (2018) belyser gällande att socialtjänsten många gånger har begränsade möjligheter att erbjuda och hjälpa våldsutsatta kvinnor med deras behov av en ny bostad. Att inte kunna tillgodose bostadsbehovet kan skapa en känsla av maktlöshet bland socialarbetare. Citatet belyser på samma sätt som Ekström (2018) att detta är ett hinder på en strukturell nivå, där socialarbetare i många fall saknar konkreta verktyg eller resurser för att kunna lösa problemet. Enligt Ekström (2018) läggs i vissa fall ansvaret över på den våldsutsatta kvinnan att ordna med en bostad. Detta kan ses som en strategi som gräsrotsbyråkrater utvecklar för att hantera sitt arbete. Citatet visar dock på att en sådan överläggning av ansvar riskerar att bli en oöverkomlig uppgift för kvinnan, eftersom ekonomiska hinder gör det svårt för henne att själva ordna med bostad. På liknande sätt framhåller SKR (2024b) att våldsutsatta kvinnor riskerar att bli bostadslösa och befinner sig i en allmänt sårbar position på arbetsmarknaden. De höga krav på hyreskontrakt och en generell bostadsbrist är hinder som gör det svårt för våldsutsatta på arbetsmarknaden. Kvinnor som blir utsatta för våld i nära relationer utsätts många gånger även för ekonomiskt våld. Detta riskerar att leda till att kvinnans ekonomi blir kontrollerad. Våldsutövaren kan även tvinga den utsatta att ta över lån och skulder, vilket är något som även Kaye (2023) framhåller. Detta påverkar också den våldsutsatta kvinnans möjlighet att skaffa ett nytt eget boende. Enligt SKR (2024b) har socialtjänsten svårare att tillgodose det långsiktiga behovet av boende för våldsutsatta kvinnor, medan akuta boende i form av skyddade boende, brukar kunna lösas. Kvinnans ekonomiska situation kan därför spela en avgörande roll för hennes möjligheter att lämna den våldsamma relationen (Enander 2014; Ulmestig & Panican 2016). IP 2 påpekar även en annan brist där socialarbetare också saknar konkreta verktyg eller resurser för att förändra problemet:

Vad som funkar mindre bra, alltså det är ju jobbigt att jobba utifrån hur egentligen samhället är uppbyggt i sig. För att det är ju uppbyggt för att kvinnan ska behöva fly och skydda sig själv och göra alla ändringar i sitt liv. Mannen behöver inte göra några förändringar. Det tycker jag är väldigt frustrerande. Dels rent moraliskt, etiskt, men även sitta till kvinnan och liksom säga det här behöver du göra för att vara säker. Jag har träffat väldigt många kvinnor som rent förtvivlat frågar mig liksom att hur kan jag behöva göra alla dessa uppoffringar och han behöver inte göra någonting. Han kan bara leva vidare sitt liv. (IP 2)

Detta citat framhåller en känsla av frustration och orättvisa, där kvinnan får betala ett högt pris för att skydda sig själva medan mannen inte behöver göra några förändringar. IP 2 belyser även ett etiskt och moraliskt dilemma som socialarbetare kan uppleva i arbetet med våld i nära relationer. Det kan vara jobbigt och svårt att stå inför den våldsutsatta kvinnan och berätta för henne vad hon behöver göra för att skydda sig själv, när det mest önskvärda vore att förövaren skulle göra förändringar och ta ansvar. Citatet kan förstås genom de inbyggda dilemma som Svensson, Johnsson & Laanemets (2021) beskriver, där socialarbetare å ena

sidan möter medborgaren som människa till människa, men har ett handlingsutrymme som begränsas av de utifrån de organisatoriska ramar och socialpolitiska sammanhang som socialarbetare arbetar inom.

Av citatet går det att tolka att det även behövs ett större fokus på förövaren. Detta går i linje med tidigare forskning som beskriver att arbetet med våld i nära relationer behöver åtgärder som riktas mot våldsutövaren och deras användning av våld (Francia, Millea & Sharman 2020). Enligt NCK (2024a) är insatser gentemot våldsutövare en central del i arbetet mot att förebygga och motverka våld. Det finns sedan den 1 augusti 2021 bestämmelser i Socialtjänstlagen som syftar till att erbjuda hjälp och stöd till våldsutövare för att förändra sitt beteende. På grund av att detta är en relativt ny förändring inom arbetet med våld i nära relation är det rimligt att tänka att det kan vara svårt att helt säkert veta vilka metoder och insatser som är mest effektiva för att hjälpa dem. Enligt SKR (2024a) är även möjligheten att flytta en förövare en delvis utforskad åtgärd, men det finns däremot ingen laglig möjlighet att tvinga en våldsutövare att flytta till en annan bostad utan det måste ske på frivillig väg. Enligt SKR (2024a) är det idag 19 kommuner i Sverige som erbjuder tillfälligt boende för våldsutövare. Några av dessa ställer även krav på att våldsutövaren ska genomgå behandling under tiden. Samtidigt kan det vara svårt att säkerställa skyddet för de våldsutsatta och det krävs ett omfattande arbete för att kunna låta den våldsutsatta familjen bo kvar på en adress som är känd för våldsutövaren (SKR 2024b). Vidare nämner IP 6 också en annan svårighet när det kommer till skyldigheten att erbjuda stöd för våldsutövare:

Vi har ju en skyldighet att erbjuda stöd till våldsutövare, det kan vi göra men de kommer ju inte till oss. (...) De som kommer till oss medger dessutom sällan att det förekommer våld. (IP 6)

Detta knyter an till en central del av Lipskys teori (2010) där han beskriver att gräsrotsbyråkrater arbetar under tvetydiga och motsägelsefulla förväntningar. Enligt Lipsky (2010) förväntas gräsrotsbyråkrater hantera och påverka sina klienter, men är inte fria att själva bestämma vilka deras klienter är eller kommer vara. I detta fall illustrerar citatet de motsägelsefulla förväntningarna genom att socialtjänsten har en skyldighet i att erbjuda stöd till våldsutövare, men inte kan tvinga dem att söka stöd. Målen om att hjälpa och stödja våldsutövare blir därmed inte alltid möjliga att uppnå. Våldsutövare som behöver stöd vänder sig dessutom inte till socialtjänsten eftersom de inte är beredda att erkänna sitt beteende. Å andra sidan går det även argumentera för att detta citat står i kontrast till Lipskys (2010) teori om att fler regler och lagar skulle begränsa gräsrotsbyråkraternas handlingsutrymme. Lagen som infördes för att rikta insatser mot våldsutövare skulle snarare kunna ses som ett stöd i att ha utökat socialarbetares sätt att arbeta med våld i nära relationer. Däremot kan följande citatet av IP 6 förstås i linje med det som Lipsky beskriver:

Jag tänker väl att jag gärna skulle vilja jobba inom ideell sektor igen, alltså typ stadsmissionen eller något sånt. Där man på vissa sätt är friare, inte behöver förhålla sig till lika mycket regler, och jag känner väl att jag inte alltid kan stå för vad socialtjänsten gör och beslutar om och så. Så ibland kan det kännas lite begränsat, att jobba inom socialtjänsten. (IP 6)

IP 6 beskriver en upplevelse av begränsning i arbetet inom socialtjänsten, där reglerna och beslutsprocesserna kan skapa en känsla av att inte kunna agera fritt eller stå bakom alla beslut som fattas. Det framgår även att den ideella sektorn kan upplevas mer flexibelt och utan

samma omfattande byråkrati. Denna upplevelse kan förstås i linje med som Lipsky (2010) teori, som påpekar att fler regler riskerar att begränsa en gräsrotsbyråkrats handlingsfrihet. Detta kan leda till att socialarbetare känner att de inte fullt ut kan anpassa sitt arbete efter de individuella behoven hos de våldsutsatta kvinnorna. Av citatet framgår att socialarbetaren önskar mer frihet i sitt arbete, vilket kan tolkas som en önskan av att inte vara lika styrd av externa regler. Gräsrotsbyråkrater måste balansera sitt eget professionella utrymme med den byråkratiska organisationens krav och regler. Känslan av att inte kunna stå bakom alla beslut som fattas kan kopplas till denna balansgång. Enligt Weber (1987) är byråkratin en förutsättning för opartiskhet för att säkerställa rättvisa för medborgarna. Däremot innebär byråkratin också en risk för att tjänstemän fastnar i ett system där de inte kan agera lika självständigt, vilket stämmer överens med socialarbetarens känsla i citatet.

Sammanfattningsvis upplevs bristerna i stödsystemet som strukturella och styrs av samhällsstrukturer som socialarbetare i många fall inte kan påverka, som exempelvis bostadsbrist och att det behövs fler samtal och kontakter innan placeringen av kvinnan. Våld i nära relation upplevs också vara en mindre prioriterad fråga vilket påverkar socialarbetarens resurser och möjligheter.

5.4 Samverkan med andra aktörer

En majoritet av intervjupersonerna lyfte samverkan som en brist inom stödsystemet, men åsikterna om hur denna brist framträdde varierade. Vissa menade även på att samverkan fungerade i deras kommun, medan andra såg förbättringsområden. På grund av dessa skilda uppfattningar har vi valt att dela in detta tema i tre underrubriker: välfungerande samverkan, bristande samverkan och sekretess mellan myndigheter. Däremot beskrev samtliga intervjupersoner att samverkan var en central del av deras arbete i att stötta våldsutsatta kvinnor. Samverkan avser både intern och extern. IP 2 beskriver följande:

Samverkan är väldigt viktigt. Just också för medborgarnas skull, att den möter en socialtjänst som är enad. Eller en hjälppfront som säger samma saker och vill samma saker. För en våldsutsatt kvinna är ju redan utsatt, och ska inte behöva anpassa sig och hela tiden parera mellan vad säger de olika personer jag möter. *Socialtjänsten säger en sak, polisen säger en annan sak, vad står jag i detta?* Så framför allt för medborgarnas skull, att få en enhetlig bild över vilken hjälp som finns att få och vilken hjälp som finns att få, och stå fast vid det vi erbjuder. (IP 2)

I detta citat blir det tydligt att det är viktigt att samverka med berörda aktörer inom stödsystemet. Detta för att undvika att den våldsutsatta kvinnan tvingas navigera mellan olika myndigheter, enheter och krav. När en våldsutsatt person söker hjälp från samhället kan det upplevas som att man hamnat i en labyrint av myndigheter och professioner (Socialstyrelsen 2024b). Att samverka är därmed centralt för att kvinnan ska få en sammanhängande bild över systemet och enhetligt stöd. Ekström (2018) belyser detta ytterligare och menar att samverkan är avgörande på grund av att kvinnor som är våldsutsatta kan behöva hjälp från olika enheter och myndigheter och med fler saker än enbart våldet, såsom exempelvis ekonomi och missbruksproblematik. Olsson, Larsson & Strand (2024) beskriver också hur socialarbetare och myndigheter behöver samverka för att skapa en hållbar säkerhetsplan för den våldsutsatta. I Socialstyrelsens allmänna råd och föreskrifter för arbetet med våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39) tydliggörs även att socialnämnden har skyldighet att samverka för att samordna insatser som ges, så att de inte motverkar varandra. IP 1 framhåller att

samverkan inte bara är avgörande för den våldsutsatta kvinnans situation, utan också för socialarbetare:

Samverkan är jätteviktigt och jätte-centralt. Funkar inte vår samverkan så finns det en risk att de inte får den hjälpen som de behöver. Man är redan i en jobbig situation och det kan riskera att de återvänder hem. Så allt vi kan göra för att underlätta en redan jobbig situation skapar möjligheter för att lämna det våldsamma livet. Samverkan är även viktigt för oss också eftersom vi inte kan göra allt ensamma, det är för tungt. (IP 1)

För socialarbetare blir samverkan också ett sätt att dela på ansvar, vilket möjliggör att de kan erbjuda ett mer omfattande stöd utan att arbetet blir för tungt för dem själva. Samverkan skapar därmed inte enbart en bättre situation för den våldsutsatta kvinnan, utan även för de socialarbetare som jobbar med henne. Ekström (2012) betonar att samverkan mellan olika aktörer är centralt för att tillgodose ett effektivt stöd för våldsutsatta. Citatet går även i linje med vad Olsson, Larsson & Strand (2024) lyfter om att välfungerande samverkan bidrar till stressreducering för socialarbetare. IP 1 beskriver att utan samverkan riskerar arbetet att bli för jobbigt för socialarbetaren, vilket enligt Olsson, Larsson & Strand (2024) kan leda till en tystnadskultur på arbetsplatsen, mindre tillit till kollegor och ökad stress.

5.4.1 Välfungerande samverkan

I intervjuerna framkom att en god kommunikation, närhet till samarbetande aktörer och en gemensam förståelse för de våldsutsatta kvinnornas behov var faktorer som bidrog till en välfungerande samverkan. IP 7 belyser följande:

Överlag så tycker jag att samverkan har fungerat. Det kan ju va så att vi har någon som kommer till oss här och sitter i ett rum och berättar att hon inte kan gå hem och vi gör en FREDA riskbedömning med höga poäng, där vi beslutar tillsammans med kvinnan då givetvis om en placering. Ringer man då till skyddade boende, först får man ju höra om där finns en plats, men många gånger kommer de också och hämtar. Det är ju fantastiskt! (...) Många hjälper kvinnan till polisen och gör polisanmälningar, hjälper till med det här att söka sekretess. (IP 7)

IP 7 beskriver hur olika aktörer inom skyddade boenden samarbetar för att hjälpa den våldsutsatta kvinnan att hitta en säker plats. Av citatet kan tolkas att det finns en samsyn kring kvinnans behov och att aktörerna är överens om vad som behöver göras för att ge henne det skydd och stöd som hon behöver. Enligt Kunskapsguiden (2020) är samsyn en förutsättning för samverkan. IP 7 framhåller också en vilja att hjälpa varandra och finna fungerande lösningar där alla inblandade aktörer gör sitt yttersta i att ge ett helhetsstöd. Exempelvis om ett skyddat boende inte har plats, så kan andra boenden hjälpa till. Det kan också handla om att hjälpa den våldsutsatta att göra polisanmälningar och söka sekretessmarkering. Vidare belyser IP 6 att det är enklare att samverka med andra aktörer när alla är samlade på samma plats.

Vi har ganska nyligen flyttat så att nästan hela socialförvaltningen sitter i ett hus. Så det är bra. Och att vi känner varandra liksom, vi gör grejer tillsammans, vi kan kaka tillsammans, ha föreläsningar tillsammans, lite såna grejer. Det är viktigt så att det blir lättare att gå till varandra när det är något. (IP 6)

IP 6 beskriver att hela socialförvaltningen sitter i samma byggnad, vilket har bidragit till en god kommunikation och en etablerad relation som ger ökat förtroende gentemot varandra. Detta går i linje med vad Olsson, Larsson & Strand (2024) diskuterar om att vara nära i samma byggnad eller till och med i samma korridor, är en central faktor till ett välfungerande samarbete och samverkan. Denna typ av närhet gör det enklare att få en personlig kontakt och socialarbetare kan snabbt gå in till varandra för att dela tankar och lösningar, vilket underlättar deras arbete. Enligt Lipskys (2010) teori är detta ett sätt att för gräsrotsbyråkrater att hantera de komplexa och motstridiga krav från organisationen som gräsrotsbyråkrater ställs inför i sitt arbete. När socialarbetare har ett etablerat nätverk, känner varandra och har en god kommunikation kan det minska de organisatoriska hinder och osäkerhet som kan uppstå för gräsrotsbyråkrater som arbetar mer enskilt.

Sammanfattningsvis framgår att nätverkande och hjälpsamhet inom exempelvis skyddade boenden bidrar till en välfungerande samverkan. Även geografisk närheten till kollegor ses som en central faktor för att underlätta samarbetet.

5.4.2 Bristande samverkan

Något som var framträdande i intervjuerna var att samverkan i praktiken upplevdes vara personbundet. Dessutom framkom att det fanns ett så kallat stuprörstänk inom socialtjänsten, vilket lyftes som en utmaning när det gällde samverkan gentemot andra aktörer och enheter. Dessa brister kan ses som ett hinder för en välfungerande samverkan. IP 1 framhåller utmaningar i samband med socialtjänstens stuprörstänk och ett behov av ökad kommunikation och mer omfattande kunskap om varandra:

Jag tror vi hade behövt samverka mer, jag tror vi behöver synas mer, jag tror vi behöver kommunicera mer med andra grupper. Nu är det väldigt mycket stuprör och det känner jag ju själv också för min egen del, jag har inte jättebra koll på hur man exempelvis jobbar inom LSS och hade kanske egentligen behövt mer kompetens inom det området när jag möter klienter som har dubbel problematik. Så det är ömsesidigt, jag tänker inte att det bara är folk som inte har kunskap om våldet, jag har inte kunskap om dem heller. Så jag tror att vi egentligen behöver gå ifrån det här stuprörstänk lite mer, som då finns inom socialtjänsten. Jag menar inte att man kan jobba med allt för det blir för spretigt, men vi behöver ha bredare kunskap om varandra för att kunna hjälpas åt och hitta lösningar tillsammans. Varför ska vi sitta ensamma, de har jättemycket kunskap som är viktigt för oss och vi kan hjälpa varandra. (IP 1)

Beskrivningen om stuprörstänk går att koppla till det Johansson (2007) beskriver om hur en klient omvandlas till en organisatorisk konstruktion för att passa in i organisationens struktur. Individens får därmed en så kallad byråkratisk identitet, och det är först då möjligt för organisationen att ta sig an ärendet. Vidare går citatet i linje med vad Enander (2014) beskriver gällande att ett hinder inom socialtjänsten är dess indelning och specialisering. Detta kan hindra våldsutsatta kvinnor från att hitta rätt i stödsystemet samt få hjälp utifrån ett helhetsperspektiv. IP 1 beskriver att en bredare kunskap om varandra kan leda till en bättre samverkan, där de olika socialarbetarna kan bidra med sin expertis på ett mer integrerat sätt. Även Olsson, Larsson & Strand (2024) diskuterar att samverkan fungerar bättre när det finns en förståelse för varandras uppdrag och roller. Vidare belyser Jarnkvist & Brännström (2016) att ökad kommunikation mellan myndigheter kan leda till att den våldsutsattas upplevelse av stödsystemen förbättras. IP 4 belyser en annan brist för samverkan, närmare bestämt hur samverkan kan vara personbundet och hur detta riskerar att påverka de socialarbetares arbete:

Det som man alltid kan bygga vidare på eller utveckla är ju samverkan med övriga enheter, så är det ju. Det har ju alltid gått i perioder och är ju ibland också personbundet. Personal byts ut och arbetssätt som har varit etablerade, kanske följer med den personen när den slutar. (...) När vi hade en välfungerande organisation kring den här frågan så bjöds vi alltid in i ett första möte med vårdnadshavaren i detta fallet. (...) Har det då förekommit diffusa begrepp i en orosanmälan så har relationsvårdsteamet, när vi har haft det fungerande, alltid blivit medbjudna och vi har då kunnat uppmärksamma våld på helt annan nivå än när man ser begreppet bråk eller skrik som något som inte relaterar till våld och man kanske kallar mamma och pappa tillsammans och vi bjuds inte med. Så att samverkan i förhållande till att det behöver vara något som är mer djupgående förankrat i verksamheten och följer med verksamheten snarare än personen. (IP 4)

IP 4 beskriver hur samverkan kan påverkas av organisatoriska förändringar och förutsättningar. Citatet belyser vikten i att ha en samverkan som är förankrad till verksamheten och som inte bygger på individuella relationer eller enskilda personer med ett stort engagemang, eftersom etablerade rutiner och tillvägagångssätt då riskerar att försvinna i samband med att personalen slutar. Vidare lyfter IP 4 även ett annat centralt perspektiv, att bristande samverkan kan leda till att våldet inte upptäcks. Citatet kan kopplas till Lipskys (2010) teori där han menar att informella rutiner spelar en avgörande roll. Informella rutiner och arbetssätt är något som utvecklas över tid och som kan bli kopplade till individuella arbetssätt eller personer som arbetar inom verksamheten. De informella rutinerna kan ses som självklara och fungera som normer, trots att de inte är fastställda eller dokumenterade och ses som ett sätt för gräsrotsbyråkrater att hantera de dagliga utmaningarna och den komplexa verkligheten som de arbetar i. Lipsky (2010) menar att det kan vara svårt att dra en skiljelinje mellan vad som är en formell och informell rutin. Däremot riskerar de informella rutinerna att förlora sin kontinuitet och skapa luckor när enskilda personer slutar, utan att förankras djupare i verksamheten och organisationen. Enligt Lipsky (2010) riskerar avsaknaden av formella strukturer leda till att kvaliteten på tjänsterna varierar beroende på vem som arbetar där. De formella systemen kan därför vara centrala eftersom de ger en grundläggande riktning, samtidigt som handlingsfriheten också är central. De kan dock säkerställa en kultur inom vilken handlingsfriheten är möjlig.

Sammanfattningsvis betonas behovet av ökad och mer förankrad samverkan, särskilt för att på ett bättre sätt hantera ärenden där det finns dubbel problematik. Samverkan upplevs vara personbundet, vilket gör att etablerade arbetssätt riskerar att försvinna vid personalbyten.

5.4.3 Sekretess mellan myndigheter

Slutligen var sekretess mellan myndigheter ett ämne som flertalet intervjupersoner lyfte under sina intervjuer som något som försvårar samverkan. I Socialstyrelsens allmänna råd och föreskrifter för arbetet med våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39) tydliggörs att samverkan ska ske med beaktande av sekretess (HSLF-FS 2022:39 9-10§). Bestämmelser om sekretess lagstodgas i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) (SFS 2009:400). IP 2 beskrev följande:

Vi har märkt av sekretessen mellan olika myndigheter, speciellt till polisen om man i ett tidigt skede vill överlämna information eller vill fråga om vad de har på den personen, så får de inte lämna ut. Sen känns det som att varken vi eller dem har koll

egentligen på vad som gäller. Det är mycket man kan häva, om man gör en särskild bedömning för det specifika fallet, om det kan vara bra ändå att bryta sekretessen. Men det är svårt. Jag tycker det är svårt när man svarar i telefon generellt liksom vad får jag nu lämna ut här, och då blir det istället att man inte lämnar ut någonting alls för man tänker att det är bättre än tvärtom. Så det blir ju många steg, då ska klienten skriva under ett skriftligt samtycke, och sen måste de kanske skriva under ett samtycke hos polisen också, så det är många led. (IP 2)

I detta citat framhålls en osäkerhet kring vilken information som får delas, vilket leder till att de hellre väljer att inte lämna ut någon information alls. Citatet belyser också den byråkratiska processen i att få ett samtycke från den enskilde, där flera steg behöver genomföras och informationsdelningen riskerar därmed att fördröjas. Detta har en koppling till det som Jarnkvist & Brännström (2016) diskuterar om våldsutsatta kvinnors upplevelser av att möta motstånd när de söker hjälp, där sekretessen och byråkratin kan försvåra den snabba tillgången till stöd. Citatet kan även förstås i relation till Lipskys (2010) teori, där han beskriver hur gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet kan innebära att de behöver agera i gråzoner, där det inte alltid är helt klart vad som är tillåtet och inte i förhållande till formella lagar och regler. Detta kan skapa en känsla av osäkerhet, som i citatet ovan, där gränserna kring vad som får delas upplevs som oklara. Vidare framhåller IP 6 att tidsbrist och osäkerhet kring sekretessbestämmelser leder till att sekretessen används som en form av ursäkt för att inte dela information:

(...)tidsbrist finns väl ofta där men också att man kanske använder sekretessen på fel sätt. Man säger att *vi kan inte prata om det här*; eller, *vi kan inte berätta om det här* av sekretessskäl. Men för det mesta kan man ju det om man får personens medgivande. Så att ibland hindrar sekretessen utan att den hade behövt göra det. (IP 6)

Av citatet framgår att sekretess även kan skapa hinder för samverkan utan att det egentligen behöver vara det, då ett samtycke från den enskilde kan bryta den. I OSL (2009:400) framgår möjligheten att häva sekretessen om den berörda individen samtycker till att informationen delas med andra myndigheter. Trots denna möjlighet påpekar Jarnkvist & Brännström (2016) att det förekommer brister i samverkan mellan olika myndigheter, vilket riskerar att leda till att den våldsutsatta inte får adekvat stöd. Jarnkvist & Brännström (2016) menar att tydligare rutiner och riktlinjer för samverkan kan motverka att detta sker. IP 8 framhåller också de svårigheter i förhållande till sekretess i samverkan med polis:

Samverkan med polisen har varit lite knackig, för vi har så mycket sekretess. Så nu har vi hittat en lag i OSL så att vi iallafall kan bryta lite sekretess när det är grovt våld, dödligt våld eller grovt sexuellt våld. Där kan vi bryta sekretessen nu. För att annars kommer man aldrig åt det. Men nu har vi samverkansmöte med polisen en gång i veckan och det är första gången vi har det. Så det känns ju kul faktiskt. Annars har det varit jättesvårt. (IP 8)

Detta citat framhåller att en ny förståelse av lagstiftningen samt samverkansmöte med polisen, vilket har bidragit till en bättre samverkan. I Socialstyrelsens allmänna råd och föreskrifter för arbetet med våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39) framhålls även att sekretessen inte hindrar socialnämnden från att lämna information till myndigheter, bland annat polismyndigheten, vid misstanke om brott. Det är därmed centralt att förstå att sekretess, trots sina hinder, inte helt förhindrar samverkan. Det finns en möjlighet för

myndigheter att samverka och dela information under specifika omständigheter. Däremot lyfter Olsson, Larsson & Strand (2024) fram en aspekt i relation till samverkan. Nämligen att våldsprevention genom samverkan med myndigheter, specifikt inom socialtjänsten och polis, är svårt på grund av olika yrkeskulturer. De olika yrkeskulturerna kan innebära att det finns olika sätt att arbeta på, olika prioriteringar och olikheter i hur information ska delas. Detta i sin tur kan hindra ett välfungerande och samordnat förebyggande arbete.

Sammanfattningsvis upplevs sekretess försvåra samverkan, framför allt i relation till polismyndigheten. Det finns även en osäkerhet om vilka regler som faktiskt gäller i fråga om sekretess. Dock har nya arbetssätt, som exempelvis veckovisa samverkansmöten med polisen, förbättrat kommunikation och samarbete.

5.5 Olikheter mellan kommuner

En aspekt som framträdde under intervjuerna var de olikheter som finns mellan kommuner när det gäller stödet till våldsutsatta kvinnor. Trots att det i HSLF-FS (2022:39) finns nationella riktlinjer för arbetet med våld i nära relationer, visar intervjuerna på variationer i stöd beroende på vilken kommun de våldsutsatta kvinnorna befann sig i. Ekström (2012) beskriver att varje kommun själva är ansvariga för att utforma stödet till våldsutsatta, vilket i våra intervjuer visade sig vara en bidragande faktor till varför det skiljde sig mellan kommunerna. Olikheterna kunde även kopplas till socialtjänstens uppbyggnad och en avsaknad av fördjupad kunskap. Följande citat belyser konsekvenser av olikheterna mellan kommunerna:

Det blir väldigt tydligt gentemot andra kommuner, ibland när man lämnar över ärenden osv, att det blir svårarbetat när det skiljer sig så mycket från kommun till kommun. Där tror jag ju att det på högre nivå någonstans hade behövt bli tydligt hur man generellt sett ska jobba med de här ärendena. Jag tycker personligen inte att det ska skilja sig något om jag har stöd i vår kommun eller i någon annan kommun, men det är så idag. Och det ställer ju någonstans till det. Det blir också svårt att hänvisa till andra kommuner när man vet att det skiljer sig så mycket. För jag vet ju vilket stöd som klienterna har rätt att få ut från lagstiftningen, men jag vet ju också att lagstiftningen är tolkningsbar och att det därmed också betyder att det inte är säkert att de får stödet på samma sätt som de får hos oss. (IP 4)

Här påpekas framför allt skillnader mellan kommuner när det gäller hur ärenden hanteras. Av citatet kan tolkas att detta kan leda till en ojämlig behandling av klienter beroende på var de bor, vilket kan uppfattas orättvist och problematiskt för både klienter och socialarbetare. I citatet nämns även att lagstiftningen är tolkningsbar och att detta är en bidragande faktor till att stödet utformas olika, vilket har en koppling till det som Johansson (2007) skriver gällande hur lagstiftningen över tid har ändrat karaktär. Tidigare har lagstiftningen varit striktare och myndigheter och enskilda handläggare har inte haft så stor handlingsfrihet. Däremot har den nya typen av lagar en karaktär av allmänna ramar där precisering och tillämpningen sedan görs av myndigheterna själva. Detta skulle kunna ses som en potentiell utmaning mot Lipskys (2010) teori, där han anser att handlingsfriheten som gräsrotsbyråkrater tillhandahåller är central för att kunna anpassa insatser efter individuellt behov. Ett alternativt synsätt som kan förstås i relation till citat, är att denna handlingsfrihet riskerar att bli problematisk när det gäller likabehandling. Detta innebär att gräsrotsbyråkratens stora handlingsfrihet inte enbart kan ses som något positivt i detta sammanhang. Citatet har även en koppling till det som Ekström (2018) beskriver gällande att

det finns variationer i hur väl socialtjänstens stödsatser till våldsutsatta kvinnor fungerar i praktiken. Variationen beror på de lokala förutsättningarna och tillämpningen av lagar och riktlinjer. Ulmestig & Panican (2015) diskuterar även att där fanns variationer i handläggningen av ekonomiskt bistånd beroende på kommun och handläggare, eftersom tillämpningen av lagen sker på lokal nivå. Detta kan relateras till vårt resultat där det framkommer att stödet till våldsutsatta kvinnor också varierar beroende på vilken kommun hon bor i. Trots att vår uppsats inte fokuserar på ekonomiskt bistånd, kan skillnaderna i stödet ses som ett exempel på kommunernas egna tolkningar av lagstiftningen. IP 4 resonerar vidare och fördjupar diskussionen ytterligare:

Tidigare så hade vi en social beredskap som vi själva ansvarade för vilket gjorde att klienterna många gånger fick samma typ av stöd som de hade fått på dagtid. Idag så köper vi den tjänsten av en annan kommun och klienterna får ytterst sällan det stödet som de behöver och man väljer väldigt sällan också att göra riskbedömningar i de här ärendena eller säkerhets planeringar osv. Det har vi ju också en skyldighet att göra utifrån lagstiftningen, men man gör det inte. Och det tycker jag också är oerhört skrämmande för det betyder ju någonstans som klient, jag som medborgare i vår kommun, får olika stöd om jag vänder mig till socialtjänsten på dagtid, kvällar, nätter eller helger. (IP 4)

IP 4 beskriver hur stödet även kan variera beroende på vilken tidpunkt under dygnet klienten söker stöd. Citatet lyfter även en förändring inom organisationen där den sociala beredskapen nu köps av en annan kommun istället för att hanteras internt vilket har påverkat både kvaliteten och tillgång till stödet. Vidare beskriver IP 8 hur gemensamma rutiner och utbildningar skulle kunna säkerställa att alla kommuner arbetar på liknande sätt:

Jag tror att alla kommuner behöver, det finns en utbildning som heter utreda och bedöma våldet. Alltså så att man jobbar samma i varje kommun. Så att man gör samma utredningar och jobbar med det på samma sätt. Så tror jag att det hade blivit lite mer, för just nu så kan det vara så att en kommun: *Har ni gjort det?, Varför har ni inte gjort det?* För att alla jobbar så olika. Att ha lite mer, att det ska finnas mer rutiner uppifrån, tänker jag. (IP 8)

Även här påtalas behovet av en mer samstämmighet i hur olika kommuner arbetar med våld i nära relationer. Enligt Evan & Harris (2004) innebär fler regler och riktlinjer inte per automatik en minskad handlingsfrihet för socialarbetare, vilket är en del av deras kritik mot Lipskys teori. På liknande sätt kan citatet förstås i relation till Evans & Harris (2004) synsätt där en tydligare uppsättning av regler och riktlinjer istället skulle kunna ge gräsrotsbyråkrater bättre förutsättningar till att utföra sitt jobb samstämmigt och rättvist, snarare än att begränsa deras handlingsfrihet. IP 7 lyfter ytterligare faktorer som påverkar kommunernas möjligheter i arbetet med våld i nära relationer:

Jag kan ju säga, är man en större kommun så har man en hel grupp våld i nära relation, de har ju helt andra möjligheter, med kunskaper och saker att erbjuda givetvis. Jag jobbar i en liten kommun där vi ju inte har, det var som jag sa, det är jag och en kollega till och då har vi ju missbruk också, och missbruket är ju en ganska stor bit. Så vi får ju dutta lite här och dutta lite där, och man blir kanske inte så kunnig och duktig som om du bara sysslar med detta. (IP 7)

Detta citat framhåller att deras kommun har sammansatt olika enheter och arbetsområden. Av citatet kan tolkas att detta arbetssätt påverkar socialarbetares förmåga att utveckla djupare kunskaper inom området med våld i nära relation. Det poängteras att större kommuner har möjlighet att ha en enhet som enbart jobbar med våld i nära relationer och därmed har andra resurser att erbjuda. Detta går i linje med det Jarnkvist & Brännström (2016) diskuterar kring skillnader i att få stöd och hjälp beroende på om klienten befinner sig i en glesbyggd eller tätort. Personer som bor i större städer har bättre tillgång till resurser och stöd än personer som bor i mindre orter. Citatet kan förstås i relation till Lipskys (2010) teori, där han belyser att det bör finnas tillräckligt med personal eftersom det är en central organisatorisk förutsättning för att gräsrotsbyråkrater ska kunna arbeta effektivt gentemot klienter, samtidigt som de själva inte ska känna sig överväldigade av arbetsbördan. I detta fall finns det två stycken anställda som både arbetar med våld i nära relationer och missbruk, vilket har lett till att socialarbetaren upplever att den inte utvecklade önskade specialistkunskaper inom just våld i nära relationer. Detta stämmer överens med Lipsky (1969) beskrivning om att de organisatoriska resurserna, såsom antal anställda, påverkar gräsrotsbyråkratens individuella förutsättningar och känsla av att utföra arbetet på ett ändamålsenligt sätt. Vidare beskriver IP 4 att det inte enbart skiljer sig i arbetssätt och stöd mellan kommuner, utan det har även en betydelse för vilken yrkesverksam den våldsutsatta kvinnan möter när hon söker hjälp:

Jag tror att, kanske inom många områden inom socialtjänsten, men jag skulle nog vilja säga främst våldet att det krävs rätt person på rätt plats där man förstår komplexiteten, är beredd att förstå den och någonstans kan se klienterna för vilka de är och deras svårigheter. De har redan blivit dömda, de dömer redan sig själv, då ska man inte komma till socialtjänsten där vi också dömer dem och ifrågasätter dem. Utan där behöver vi ju hjälpa dem att förstå. (IP 4)

IP 4 beskriver hur våldsutsatta inte ska känna att de blir dömda eller ifrågasatta när de söker hjälp hos socialtjänsten. Detta överensstämmer med vad Kjellberg (2023), Liang m.fl. (2005) och Jarnkvist & Brännström (2016) identifierar som faktorer som kan hindra våldsutsatta kvinnor från att ta steget och söka stöd. Kjellberg (2023) framhåller att den våldsutsatta kan vara rädd för att bli dömd eller diskriminerad när hon söker stöd, och denna rädslan kan göra att hon inte vågar söka hjälp. När den våldsutsatta kvinnan väl sökt hjälp är det centralt att socialarbetaren visar respekt mot den våldsutsatta samt inte förminskar eller dömer hennes situation, då detta kan göra det svårare att lämna relationen, vilket riskerar att kvinnan återgår till relationen (Kjellberg 2023). Citatet belyser på liknande sätt som Kjellberg (2023) hur ett bekräftande och förstående bemötande hos professionella aktörer istället kan bidra till att stärka kvinnans motstånd mot våldet och deras frigörelse från den våldsamma relationen. Citatet är ett tydligt exempel på hur gräsrotsbyråkratens handlingsfrihet sträcker sig bortom enbart fördelning av resurser och tjänster. Deras attityd och sätt att bemöta individer har en avgörande inverkan på dennes liv (Lipsky 1969).

Sammanfattningsvis framkommer skillnader mellan kommuner i hanteringen av våldsärenden, vilket i sin tur riskerar att skapa ett ojämnt stöd. Ett behov av mer enhetliga riktlinjer, utbildning och resurser framkom, för att säkerställa att kommuner arbetar på samma sätt.

6. Diskussion

I denna del kommer uppsatsens resultat och analys diskuteras. Avsnittet inleds med en sammanfattning av vårt resultat och analys. Därefter följer en diskussion av uppsatsens metod och dess eventuella påverkan på resultatet. Slutligen diskuteras frågor som denna uppsats har väckt, samt eventuell vidare forskning som kan utvecklas utifrån uppsatsens resultat.

6.1 Sammanfattning av resultat och analys

I denna uppsats har vi undersökt socialarbetares upplevelser av stödsystemet för våldsutsatta kvinnor. Socialarbetares upplevelser varierade, vilket är förståeligt eftersom det är deras personliga upplevelser och deras olika förutsättningar som ligger till grund för studien. Resultaten indikerar strukturella brister i stödsystemet, såsom bostadsbrist och brist på skyddade boenden för personer med samsjuklighet. En ny tillståndsplikt har medfört utmaningar som nedlagda skyddade boenden och kvinnojourer, men även positiva förändringar som ökad personalkompetens och mer samverkan. Stödsystemet beskrivs som tillgängligt och anpassningsbart efter den enskildes individuella behov. Dock upplevs våld i nära relation vara en mindre prioriterad fråga, vilket påverkar socialarbetares tillgång till resurser. Samverkan internt och externt beskrevs vara centralt för ett välfungerande stödsystem, där geografisk närhet till kollegor ansågs förbättra samarbetet. Samtidigt upplevdes samverkan vara personbundet där etablerade arbetssätt riskerar att försvinna vid personalbyten. Sekretessen, framför allt i relation till polismyndigheten, upplevdes även utgöra ett hinder för välfungerande samverkan. Slutligen framkom skillnader mellan kommuner när det gäller stödet till våldsutsatta samt i hanteringen av våldsärenden, vilket i sin tur riskerar att leda till att våldsutsatta får olika stöd beroende på var de bor. Ett behov av mer enhetliga riktlinjer, utbildning och resurser framkom, för att säkerställa att kommuner arbetar på samma sätt.

6.2 Metoddiskussion

Under genomförandet har vi eftersträvat trovärdighet och att vår studie ska spegla det fenomen som har undersökts. För att uppnå detta har triangulering använts, där socialarbetares upplevelser triangulerats med tidigare forskning.

En aspekt som vi upplevde fungerade bra var våra intervjuer. Alla intervjuer vi höll var användbara och har använts i analysen. Den semistrukturerade intervjuformen gav möjlighet att ställa följdfrågor och utforska oväntade teman. Frågorna kunde anpassas efter intervjupersonens svar, vilket gjorde att vi kunde följa upp specifika delar av deras erfarenheter och tankar. Vi hade även möjlighet att fånga upp personliga reflektioner kring socialarbetarnas arbete, vilket troligtvis hade varit svårare att uppnå om vi genomfört en kvantitativ studie.

En utmaning vi stötte på, var svårigheter att rekrytera intervjupersoner. Detta kan ha berott på tidsbrist och att intervjuerna genomfördes i mitten av december, strax innan helgdagar. Detta problem kan ha påverkat urvalet och mångfalden av de perspektiv vi kunde samla in, vilket dock är en gissning.

6.3 Resultatdiskussion

Ett särskilt överraskande fynd var att flera av de brister inom stödsystemet för våldsutsatta kvinnor som lyftes var sådana som uppfattades ligga utanför socialarbetares kontroll. Dessa

brister, som framför allt handlade om strukturella faktorer och resursbrist, kan tolkas som ett uttryck för begränsat handlingsutrymme för socialarbetare (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021). Flera socialarbetare uttryckte behovet att anpassa stödet efter den enskilde våldsutsatta kvinnans behov, vilket inte alltid var möjligt inom de givna ramarna. Denna frustration fördjupas ytterligare av vissa socialarbetare som upplevde att de inte alltid kunde stå bakom de beslut som socialtjänstens fattade, särskilt när besluten inte överensstämmer med deras egen professionella bedömning.

Något annat som flera socialarbetare lyfte fram under intervjuerna, och som vi inte har reflekterat över på det sättet tidigare, var frustrationen över samhällets uppbyggnad och att det är den våldsutsatta som måste förändra och göra de stora uppoffringarna i sitt liv för att vara trygg, och inte våldsutövaren. Detta beskrivs i termer av att det är något som går långt tillbaka i tiden och som verkar vara en del av det strukturella tänkandet i samhället och en inbyggd syn på hur frågor som rör våld i nära relationer hanteras, både inom socialtjänsten, rättsväsendet och samhället i stort. Detta belyser ett behov av att förändra hur samhället och stödsystemet förhåller sig till våldsutsatta och våldsutövare. I senare forskning har dock behovet av att även jobba med våldsutövaren uppmärksamats (se Francia, Milliar & Sharman 2020; NCK 2024a). Sedan 2021 faller det under socialtjänstens ansvar att erbjuda stöd för våldsutövare att förändra sitt beteende (Socialstyrelsen 2023b). I relation till detta framkom dock ett annat hinder, nämligen att det är svårt att nå våldsutövare. Detta bygger vidare på idén om att det är den våldsutsatta som behöver förändra sitt liv och söka stöd, när det egentligen är våldsutövaren som behöver stöd i att förändra sitt beteende.

Intervjupersoner som diskuterat detta menar att få våldsutövare erkänner att de utsatt sin partner/närstående för våld, bland annat för att de då erkänner ett brott. Detta i sig skapar hinder för förändring. Idag finns det stödlinjer att ringa för våldsutövare, men den som ringer har möjlighet att vara helt anonym, och mottar därför stödet helt frivilligt. Stöd för våldsutsatta är även frivilligt i grunden, men när det står mellan att söka stöd eller att fortsatt bli utsatt för våld, riskerar valet inte alltid att kännas som frivilligt.

Ett annat fynd i vår studie var den tydliga bristen på skyddade boenden för personer med samsjuklighet eller andra komplexa behov. Våld i nära relationer drabbar inte specifika människor, utan det är något som kan drabba alla, där även personer med missbruksproblematik, funktionshinder och psykisk ohälsa utsätts (Socialstyrelsen 2023). Enligt NCK (2024b) är personer som lever med samsjuklighet särskilt sårbara grupper. Detta resultat visar på ett glapp i stödsystemet och ett misslyckande med att tillhandahålla ett tillräckligt anpassat stöd för de som i grunden redan är utsatta på grund av sin missbruksproblematik eller funktionshinder. Detta är inte enbart en fråga om resursbrist, utan också om en mer analytisk fråga om de strukturella hinder som fortfarande finns kvar för personer som har fler behov än enbart skydd mot våld. Här krävs ett mer inkluderande och sammanhållet stödsystem för att kunna möta dessa individer på ett rättvist och anpassat sätt. Skyddade boenden har även nyligen börjat omfattas av tillståndsplikt (Socialstyrelsen 2024c), vilket lett till att flertalet skyddade boendena fått stänga, och därmed generellt är för få i nuläget. Intervjupersoner menade att tillståndsplikten kommer att bli en positiv sak för stödsystemen på sikt, men att det i nuläget är många skyddade boenden som behövt lägga ned, vilket intervjupersonerna anser är en tuff övergångsperiod. Hur denna utveckling och omstruktureringen eventuellt påverkar stödsystemet är något som således behövs följas upp.

En annan aspekt som förvånade oss under arbetet var svårigheter i att hitta artiklar som belyser det bra arbete som socialtjänsten gör. I våra litteratursökningar försökte vi hitta

artiklar som framhöll positiva saker som socialtjänsten bidrar med i arbetet med våld i nära relationer, däremot fanns det en brist på sådana artiklar. Bristen på denna typ av forskning inom socialtjänsten skulle kunna bero på den allmänna samhällssynen på socialtjänsten, där de ofta fokuseras mer vid brister och kritik än de framgångar som sker i det dagliga arbetet. Forskning som även belyser de positiva aspekterna och framgångarna skulle kunna bidra till en mer balanserad och rättvis bild av socialtjänsten.

6.4 Vidare forskning

Våld i nära relationer är ett område som utifrån resultatet ovan kan vara i behov av fortsatt forskning, inte minst för att ständigt kunna förbättra det sociala arbetet. En del av vår studie har indikerat att det kan vara svårt att nå våldsutövare, som är en central del i arbetet inom våld i nära relationer. Därför kan det finnas behov av att undersöka vad som gör att våldsutövare inte söker stöd, och vad som eventuellt kan göras för att överbrygga problemen, för att på sikt kunna utforma ett stöd som fungerar bättre i denna fråga. En slutlig aspekt som vi inte hade reflekterat över innan arbetets början, är de sätt som samhället är uppbyggt på och hur det påverkar individen. Den våldsutsatta blir alltid den som behöver göra förändringar i sitt liv, och får i värsta fall hela sin tillvaro raserad, medan våldsutövare kan leva som tidigare utan att behöva förändra något. Detta är även något som vi, författarna av detta arbete, bedömer måste förändras.

7. Referenser

- Ahrne, Göran. & Ulla Eriksson-Zetterquist (2022). Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber: 56-78.
- Amnesty (2024) *Kvinnor som utsätts för våld och våldtäkt i Sverige har svårt att få tillgång till rättvisa*. <https://www.amnesty.se/aktuellt/kvinnor-vald-rattvisa-sverige-grevio/> [Hämtad 2024-12-16].
- Binder, Constanze. (2019). *Agency, Freedom and Choice*. Springer Netherlands.
- Brottsofferjouren (u.å.). *Våld i nära relationer*. <https://www.brottsofferjouren.se/brottsofferstod/olika-brottstyper/vald-i-nara-relationer/> [Hämtad 2024-12-27].
- Bryman, Alan. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber
- Centralförbundet för Socialt Arbete (2019). *Kunskap om den sociala processen är avgörande för att våldet ska få ett slut*. <https://www.csa.se/hedersstipendium/arets-hederspristagare-berattar/> [Hämtad 2024-12-27]
- Dalen, Monica. (2015). *Intervju som metod*. 2. uppl. Malmö: Gleerups.
- Ekström, Veronica. (2012). Inte bara kvinna. Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd - konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck. *Nordisk Juridisk Tidskrift*, 35(3): 51-69.
- Ekström, Veronica. (2018). Gränssytor under förhandling. *Socialvetenskaplig tidskrift* 25(3-4): 269-286.
- Ekström, Veronica. & Johan Hvenmark (2022) Ett pris man får betala? *Sociologisk forskning* 59(4): 447-471.
- Enander, Viveka. & Carin Holmberg (2011). *Varför går hon?* 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Enander, Viveka. (2014). Socialtjänstens ansvar. I: Heimer, G., Björck, A & Kunosson, C. (red.). *Våldsutsatta kvinnor: samhällets ansvar*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur: 153-180.
- Evans, Tony. & John Harris (2004). Street-Level Bureaucracy, Social work and the (Exaggerated) Death of Discretion. *British Journal of Social Work* 34(6): 871-895.
- Evans, Tony. (2011). Professionals, Managers and Discretion: Critiquing Street-Level Bureaucracy. *British Journal of Social Work* 41(2): 368-386.
- Francia, Leanne, Prudence Millea & Rachel Sharman (2020). Mothering - a mode of protecting rather than parenting in the aftermath of post separation family violence in Australia. *Children Australia* 45(2): 109-116.
- Hammare, Ulf. (2013). *Mellan löften om särart och krav på evidens*. Stockholms universitet.
- Helmerson, Sara. (2017). *Mellan systerskap och behandling*. Doktorsavhandling. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- HSLF-FS 2022:39. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*.
- Inspektionen för vård och omsorg (2024) *Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Inspektionen för vård och omsorg.
- Isdal, Per (2017) *Meningen med våld*. 2. uppl. Stockholm: Gothia Fortbildning AB.
- Jarnkvist, Karin. & Lotta Brännström (2016) *Våldsutsattas upplevelser av kontakten med myndigheter*. Mittuniversitetet.
- Johansson, Roine (2007) *Vid byråkratins gränser: om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar*. 3. uppl. Lund: Arkiv förlag.
- Justesen, Lise. & Nanna Mik-Meyer (2011) *Kvalitativa metoder: Från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur.

- Jämställdhetsmyndigheten (2024) *Istanbulkonventionen - Europeiskt avtal om våld mot kvinnor*.
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhhet/istanbulkonventionen-europeiskt-avtal-om-vald-mot-kvinnor/> [Hämtad 2024-12-11].
- Kaye, Miranda (2023) Family violence and family law property division: How can the system be improved? *Alternative Law Journal* 48(1): 31-37.
- Kjellberg, Josefin (2023) *Fri från (efter)våldet?: Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov*. Doktorsavhandling Uppsala Universitet.
- Kolnai, Aurel (1968) Agency and Freedom. I Vessey, G.N.A. (red.). *The Human Agent*. London: Palgrave Macmillan: 20-46.
- Kunskapsguiden (2020) *Samverkan*.
<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/yrkesrollen-inom-socialtjanstens-barn--och-ungdomsvard/samverkan/> [Hämtad 2025-01-25]
- Liang, Belle, Lisa Goodman, Pratyusha Tummala-Narra & Sarah Weintraub (2005). A Theoretical Framework for Understanding Help-Seeking Processes Among Survivors of Intimate Partner Violence. *American Journal of Community Psychology*. 36(1/2): 71-84.
- Lipsky, Michael (1969) Toward a Theory of Street-level Bureaucracy. I: *University of Wisconsin Discussion papers: Annual Meeting of the American Political Science Association*. New York, USA 2-6 september, s. 1-46.
- Lipsky, Michael (2010) *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Mattsson, Tina (2011) *Våldets komplexitet och gamla paradig. Om utmaningar och svårigheter i arbetet med våld i nära relationer*. Meddelande från Socialhögskolan, vol. 2001:5, Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Olsson, Helén, Anna-Karin Larsson & Susanne Strand (2024). Social Workers' Experiences of Working with Partner Violence. *British Journal of Social Work*. 54(2): 704-722.
- Prop. 2023/24:31. Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende.
- Rennstam, Jens. & David Wästerfors (2022). Att analysera kvalitativt material. I Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber: 244-260.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*
- Socialstyrelsen (u.å.) *FREDA-farlighetsbedömning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/freda-farlighetsbedomning.pdf> [Hämtad 2025-01-24].
- Socialstyrelsen (2019) *SARA:SV (Spousal Assault Risk Assessment guide - Short Version)*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/sarasv-spousal-assault-risk-assessment-guide/> [Hämtad 2024-12-16].
- Socialstyrelsen (2020) *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-6-6817.pdf> [Hämtad 2024-12-30].
- Socialstyrelsen (2023a). *Våld i nära relationer. Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handboker--juridisk-handbok/2023-6-8592.pdf> [Hämtad 2024-12-30].

- Socialstyrelsen (2023b) *Personer som utövar våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/valdsutovare/> [Hämtad 2025-01-24]
- Socialstyrelsen (2024a). *3 av 4 kommuner saknar aktuell överenskommelse för hur samverkan ska gå till vid våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/kommuner-brist-overenskommelse-vald/> [Hämtad 2024-12-11].
- Socialstyrelsen (2024b). *Våldsutsatta ska få hjälp i myllret av myndighetskontakter*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/valdsutsatta-ska-fa-hjalp-i-myllret-av-myndighetskontakter/> [Hämtad 2024-12-11].
- Socialstyrelsen (2024c). *Skyddat boende*. Stockholm: Socialstyrelsen.
<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/skyddat-boende/> [Hämtad 2025-01-24].
- Stylianou, Amanda, Elisabeth Counselman-Carpenter & Alex Redcay (2018) “My Sister Is the One That Made Me Stay Above Water”: How Social Supports Are Maintained and Strained When Survivors of Intimate Partner Violence Reside in Emergency Shelter Programs. *Journal of Interpersonal Violence*. 36(13-14): 6005-6026.
- Svensson, Kerstin, Eva Johnsson & Leili Laanemets (2021) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. 2. uppl. Stockholm: Natur & Kultur.
- Sveriges Kommuner och Regioner (2023). *Vad är våld i nära relationer?*
<https://skr.se/skr/arbetsgivarekollektivavtal/arbetsmiljo/valdinararelationstodfordigso-mchef/vadarvaldinararelationer.35439.html> [Hämtad 2024-12-16].
- Sveriges Kommuner och Regioner (2024a). *Skyddat boende för våldsutsatta*.
<https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/valdinararelationhedersvald/skyddatboende.58232.html> [Hämtad 2024-12-30].
- Sveriges Kommuner och Regioner (2024b). *Stadigvarande boende*.
<https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/valdinararelationhedersvald/stadigvarandeboende.51836.html> [Hämtad 2025-01-21].
- Ulmestig, Rickard & Alexandru Panican (2015) Socialt medborgarskap och möjligheten till ett självständigt liv. *Socialvetenskaplig tidskrift* 22(3-4): 323-339.
- Uppsala universitet/Nationellt Centrum För Kvinnofrid, (2024a). *Socialtjänstens ansvar för våldsutövare*.
<https://www.uu.se/centrum/nck/for-yrkesverksamma/webbstodforkommuner/att-arbeta-med-valdsutovare/socialtjanstens-ansvar-for-valdsutovare> [Hämtad 2025-01-07].
- Uppsala universitet/Nationellt Centrum För Kvinnofrid, (2024b). *Våld i nära relationer*
<https://www.uu.se/centrum/nck/kunskapsbank-om-vald/fakta-och-forskning-om-vald-i-nara-relationer> [Hämtad 2025-01-07].
- Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2024) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Världshälsoorganisationen (WHO) (2024) *Violence against women*.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> [Hämtad 2024-12-16].
- Weber, Max (1987). *Ekonomi och samhälle: förstændesociologins grunder*. 3 [Politisk sociologi]. Lund: Argos.
- Queen, Josie, Margaret Brackley & Gail Williams (2009) Being Emotionally Abused: E Phenomenological Study of Adult Women’s Experiences of Emotionally Abusive Intimate Partner Relationships. *Issues in Mental Health Nursing* 30(4): 237-245.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1. Informationsbrev

Hej!

För närvarande studerar vi på termin 6 på socionomprogrammet vid Malmö universitet och vi har nu påbörjat författandet av vårt examensarbete. Syftet är att beskriva socialarbetares upplevelser av de stödsystem som finns för kvinnor som utsatts för våld. Anledningen till att vi vänder oss till dig är att du som socialarbetare har kunskaper om hur stödsystemen fungerar i praktiken. Genom att fråga dig om detta kan vi förhoppningsvis få en klarare bild av hur systemet ser ut och hur det fungerar.

Vårt examensarbete baseras på intervjuer med socialarbetare som arbetar med våldsutsatta kvinnor. Vi strävar efter att intervjua 10-12 socialarbetare från södra Sverige. Att vi tillfrågar dig beror på att vi kontaktat ett närmast slumpmässigt urval av kommuner i syfte att nå socialarbetare med olika erfarenheter. Intervjun tar cirka 30-45 minuter. Vi är flexibla och kommer självklart anpassa både plats och tid för intervjun efter dina preferenser, givet att du vill medverka.

Vi ser inga risker med att delta och ditt deltagande i studien är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Konfidentialitet eftersträvas i undersökningen genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Materialet förvaras så att det bara är åtkomligt för oss som är uppsatsförfattare. I rapporteringen av resultatet i form av en examensuppsats på Malmö universitet eller i annan form av publicering kommer samtliga intervjupersoner att avidentifieras så att det inte går att koppla någonting till enskilda individer.

Det färdiga arbetet kommer att publiceras i DIVA Portal, "Digitala Vetenskapliga Arkivet".

Härmed tillfrågas du om deltagande i studien.

8.2 Bilaga 2. Intervjuguide

1. Hur länge har du jobbat här? Hur är det att jobba här?
2. Hur funkar stödsystemen för våldsutsatta kvinnor enligt dig? (Vad funkar bra/mindre bra?)
3. Vi vet ju att ni gör ett fantastiskt jobb idag, men hur tror du man hade kunnat göra det bättre?
4. Hur funkar samverkan idag, och hur kan det bli bättre?
5. Hur viktig upplever du att samverkan med andra myndigheter och aktörer är för att stödsystemet ska fungera på ett bra sätt?
6. Finns det något annat du tycker är viktigt att lyfta fram om stödsystemet, eller något annat som du vill tillägga, som vi inte har berört?

8.3 Bilaga 3. Samtycke från verksamhetschef/motsvarande

Projektets titel: Socialarbetares upplevelser av stödsystemet för våldsutsatta kvinnor

Studieansvarig/a: Julia Nilsson Sommer och Wilma Nordberg

Utbildning / nivå: Kandidatuppsats på socionomprogrammet

Härmed ger jag följande student/er vid Malmö universitet tillstånd att genomföra ovanstående undersökning i min verksamhet.

Namn:

.....

Verksamhetschef/motsvarande vid:

.....

Datum:

Underskrift:

Namnförtydligande:

.....

8.4 Bilaga 4. Samtycke från deltagare i projektet

Projektets titel: Socialarbetares upplevelser av stödsystemet för våldsutsatta kvinnor

Datum:

Studieansvarig/a: Julia Nilsson Sommer och Wilma Nordberg

Din E-post:

Studerar vid Malmö universitet, Fakulteten vid hälsa och samhälle, 205 06 Malmö, Tfn
040-6657000

Utbildning: Socionomprogrammet

Jag har muntligen informerats om studien och tagit del av bifogad skriftlig information. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.

Jag lämnar härmed mitt samtycke till att delta i ovanstående undersökning:

Datum:

Deltagarens underskrift: